

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗВО УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОСОФСЬКО – БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра богослов'я

КИЇВСЬКА ТРЬОХСВЯТИТЕЛЬСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ

Магістерська робота

**«РОЛЬ СВЯЩЕННИКА У ФОРМУВАННІ ДУХОВНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ЮНАЦЬКОГО ТА
ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ДО ШЛЮБУ»**

Студент 6-го курсу: Андрій Кремза

Науковий керівник: Людмила Гридковець,

кандидат психологічних наук

Київ-Княжичі 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 РОЗУМІННЯ ШЛЮБУ ТА ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН В ДУХОВНИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ.....	7
1.1. Таїнство подружжя в книгах Старого та Нового Заповітів.....	7
1.2. Шлюбні відносини у богословських працях.....	14
1.3. Розуміння шлюбу в сучасній психологічній науці.....	23
РОЗДІЛ 2 ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ДО ШЛЮБУ ...	32
2.1. Освітні програми з підготовки молоді до шлюбу.	32
2.2. Християнські програми з дошлюбної підготовки молоді.	39
2.3. Вагомість спільних зусиль Церкви та Держави у формуванні готовності молоді до шлюбу.....	47
РОЗДІЛ 3 РОЛЬ СВЯЩЕННИКА У ПІДГОТОВЦІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ	53
3.1. Проповіді як елемент підготовки підлітків та юнацтва до шлюбу.....	53
3.2. Основні принципи катехизації підлітків та юнацтва щодо питань підготовки до сімейного життя.....	57
3.3. Реколекції для старших підлітків та молодших юнаків в системі приготування до подружнього життя.	67
3.4. Передподружні науки для наречених.	74
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89

ВСТУП

Впродовж віків, священники завжди відігравали важливу роль у створенні сім'ї. Насамперед вони повинні працювати з батьками, показувати приклад християнської сім'ї, допомагати порадами, настановами. Звертати увагу батьків на правильну підготовку їхніх дітей вже з молодшого віку до подружнього життя, адже найперша підготовка до подружжя проводиться в родині. Проживаючи в сім'ї, діти спостерігають, як і в чому виявляється любов між батьками та батьківська любов до дітей.

Актуальність теми. Свого часу Андрій Шептицький говорив, що сім'я це берегиня людських цінностей, культури та історичної спадкоємності поколінь. Міцна сім'я – міцна держава. На цьому робив акцент Андрій Шептицький.

На превеликий жаль у сьогоднішньому суспільстві існує проблема кризи в сім'ї. Конфлікти, непорозуміння, відсутність підготовки до подружнього життя можуть призвести до розпаду сім'ї, а водночас хаосу у суспільстві. Тому потрібно, щоб священнослужителі приділяли багато уваги молодим людям, які прагнуть створити власну сім'ю. Потрібно, щоб душпастирі виховували у молоді розуміння цінності подружнього стану, який вони обирають. Необхідними для міцного шлюбу та сімейного життя є духовність, яка пов'язана з моральними принципами добра, істини та любові. Саме це повинен плекати священник у молоді юнацького та підліткового віку. Душпастир повинен допомогти молодятим створити сім'ю, як домашню Церкву за допомогою молитви до Господа нашого Ісуса Христа. І саме в процесі підготовки молоді до шлюбу молоді люди отримують ці знання.

З огляду на актуальність теми, **метою** даної роботи є визначення ролі священника у формуванні духовно-психологічної готовності молоді підлітково-юнацького віку до шлюбу.

Для того, щоб досягнути цієї мети потрібно виконати наступні **завдання**:

1. Здійснити науково-теоретичний аналіз розуміння подружжя в духовно-психологічному вимірі.

2. Теоретично дослідити програми з підготовки молоді юнацького та підліткового віку до сімейного життя.
3. Визначити роль священика у формуванні готовності молоді до шлюбу.
4. Концептуально розробити основні програми духовно-психологічного приготування молоді підлітково-юнацького віку до шлюбу.

У цій роботі використано такі **наукові методи**:

- Науковий пошук цільового матеріалу.
- Аналіз, систематизація та синтез наукової літератури щодо проблематики дослідження.
- Порівняльний аналіз різних підходів та парадигм щодо підготовки молоді до шлюбу.
- Узагальнення отриманих результатів дослідження, здійснення розробок, виведення висновків, що в повноті відображають результати дослідження.

Богословський контекст. Шлюб базується на Божому задумі, де чоловік та жінка доповнюють один одного. Духовний зміст шлюбу залежить від того, чи подружжя усвідомлює, що Церква є суттєвою частинною життя подружжя. Для молодої пари шлюб в Церкві є даром, місією і справжнім покликанням. Варто розуміти, що шлюб є нерозривним, адже, що Бог з'єднав, людина нехай не розлучає. «Шлюбом пара повідомляє, що зберігатиме вірність одне одному, що чоловік і дружина надалі працюватимуть разом, спільно виховуватимуть дітей, що, не зважаючи на різні вірогідні життєві труднощі, не покинуть партнера. Адже спільне життя – не лише свята та забави, а й хвороби, проблеми, які треба побороти. Але спільно!¹»

Огляд основної літератури. Для кращого розуміння шлюбу, та шлюбних відносин буде використано різні джерела. Основними з яких є:

1. Буковинський А. Й. та ін. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя.*

¹ Гузар Л. *Думки у спадок*. Львів 2018, 25.

2. Гузар Л. *Пастирське послання про сім'ю*. До Всесвітліших і Всечесніших Душпастирів та вірних Мирян Львівської Архієпархії.
3. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*.
4. Инстоун-Брюер Д. *Развод и повторный брак в Библии*.
5. Рая Д. *Подружся – зустріч з Богом*.
6. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*
7. Святе Письмо Старого та Нового Заповіту. Переклад о. І. Хоменка.

Для кращого розуміння кризової ситуації, яка зараз існує в Україні, щодо складних відносин у шлюбі, тут буде подано статистику щодо розлучень.

У 2-гому розділі йтиметься про підготовку молоді до шлюбу за допомогою програм, які пропонує Церква та держава. Тут буде використана така література:

1. Блаженніший Святослав. Інтерв'ю від 31.10.2018 / інтерв'юер Яців І. // youtube.com.
2. Гридковець Л. *Абетка подружся*.
3. Гридковець Л. (ред.) – Задесенець Н. – Кобаса А. *Підготовка молоді до подружнього життя: посібник для працівників соціальних та психологічних служб* / Київ 2015.
4. Гридковець Л. *Шлях до зрілості людини. Навчально-виховна програма для класних керівників 5-12 класів*. // Вісник КІБіТ, 2008.
5. Гридковець Л. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*.
6. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (12-13років) «Тіло Храм Святого Духа»*.
7. Синод єпископів КЦ. *Катехизм Католицької Церкви*.

Для третього розділу буде опрацьовано літературу, в якій подаються практичні поради для виховної роботи з молоддю по підготовці наречених до шлюбу. Також тут буде подано практичні програми, які зможе використати

священник під час навчання молоді юнацького та підліткового віку. Серед них виділимо:

1. Буковинський А. Й. та ін. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*. Київ 2014.
2. Гридковець Л. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*. Харків 2011.
3. Комісія у справах родини Греко-Католицької Церкви. *Божий задум для вашого шлюбу*. Львів 2014.
4. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (17-18років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2006.

Також у дослідженні буде використано документи Церкви, певні думки отців Церкви та багато інших джерел, які стосуються даної теми. Ця наукова праця допоможе у підготовці молоді до шлюбу, а також її завданням є виробити програми, які допоможуть священнику у праці з молоддю.

РОЗДІЛ 1

РОЗУМІННЯ ШЛЮБУ ТА ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН В ДУХОВНИХ ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛАХ

У цьому розділі ми розглянемо серйозну проблему нашого часу – це досить поширений відхід від Бога та від світу високих цінностей, через що зникає мотивація будувати тривкий подружній зв'язок. Звернемо увагу на таїнство подружжя в Старому та Новому завітах та на основі науково-теоретичного аналізу проаналізуємо шлюбні відносини у богословських працях та розглянемо розуміння шлюбу в сучасній психологічній науці.

У святому таїнстві Подружжя християнин отримує благодать Святого Духа для будовання Церкви – Тіла Христового. Церква благословить покликаних Христом чоловіка і жінку на створення «домашньої церкви» – християнської сім'ї².

1.1. Таїнство подружжя в книгах аСтарого та Нового Заповітів.

Подружжя – це одне із семи святих Таїнств, які даються Церкві від Бога як засоби до спасіння вірних. Про подружжя розповідають вже перші сторінки Святого Письма. Вони вказують на особливу святість і важливість Подружжя. Перший розділ книги Буття описує: «Сотворив Бог людину на свій образ; на Божий Образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх» (Бут. 2, 18). Це місце в Біблії відкриває нам набагато глибшу тайну, аніж те, що всі зазвичай вважають довершеністю чоловіка в жінці і жінки в чоловікові³. У Старому завіті читаємо, що Бог сказав: «Не добре чоловікові бути самому; сотворю йому поміч, відповідну для нього» (Бут 2, 18). Бог рятує чоловіка від самотності, створивши жінку йому на допомогу. Господь включає чоловіка до завіту, що родить життя до життя подружнього, в якому чоловік і жінка передають дар життя дітям. Чоловік і жінка ідуть назустріч один одному, підтримують один

² Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, §470.

³ Див. Буковинський А. та ін. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*. Київ 2014, 145.

одного у всьому, діляться, спілкуються. У їхніх відносинах повинні бути виключені будь-які форми приниження чи вивищення. Між чоловіком і жінкою існує ряд відмінностей, але ці відмінності дозволяють чоловікові та жінці заключити союз, зміцнюючи обох. Тому книга Сирах повчає: «хто жінку здобуде, той щастя починає: помічницю – з ним споріднену. Стовп для оперня. Де нема огорожі, там майно грабують; де жінки не має – чоловік стогне, блукаючи» (Сир. 36, 24-25)⁴.

Читаючи Святе Письмо, ми зустрічаємося із подружжям Ноя. Ной любив Бога, довіряв Йому, прислухався Божих порад і завжди виконував те, що наказував Бог. Дружина Ноя поважала свого чоловіка, завжди підтримувала його. Коли Господь наказав Ноеві збудувати Ковчег, то і дружина, і діти були чи не єдиними людьми, які його підтримали, не зважаючи на насмішки людей, що їх оточували. Попри численні труднощі, що їх спіткали, вони вірно дотримувалися того, що їм говорив Господь. Подружжя Ноя показує приклад непохитної довіри до Божих задумів, які стосуються нашого життя. Це приклад, який ми повинні наслідувати.

На сторінках Святого Письма в книзі Буття ми бачимо ще один образ сім'ї, яка віддана Богові. Бог звернувся до Авраама: «Вийди з землі твоєї, з твоєї рідні і з дому батька твого в край, що його я тобі покажу. А я виведу з тебе великий народ і поблагословлю тебе; та й зроблю великим твоє ім'я, а ти станеш благословенням» (Бут 12, 1-2). Авраам був покірливий перед Богом. Він мав дружину Сару, яку дуже любив. Авраам і Сара були дуже похилого віку, але не мали дітей. Бог пообіцяв подружжю, що в них з Божого благословення народиться син. Авраам повірив у слово Господа, тому що Бог завжди говорить правду і завжди виконує Слово Своє. На жаль Сара зробила одну помилку у своєму житті, не повірила, що Бог на старості літ може дати їй сина. Тому вона дає Авраамові наложницю Агар, щоб та народила йому спадкоємця. Господь

⁴ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 148.

простив Сарі і благословив подружжя сином Ісааком. Отже бачимо, що шлях Авраама і Сарі – це шлях формування зрілої віри до Бога.

Бог створив чоловіка та жінку для любові. Люди вчаться любити у взаєминах між чоловіком та жінкою. Вони дбають насамперед про благо один одного у подружжі. У словах Святого Письма говориться: «...і стануть вони одним тілом...» (Бут. 2, 24)⁵. Це означає, що Бог поблагословив інтимне життя.

Любов – це дар Божий, але також і велика праця. Ми повинні усвідомлювати, що особисте щастя потребує щоденного піклування. Необхідно кожного дня докладати зусиль, аби відчувати у нашому серці справжню Божу любов. У Пісні Пісень ми читаємо, що любов сильна як смерть. Це означає, що вони мають однакову владу і що питання, хто з них переможе, залишається відкритим. Любов отримує безсмертя лише у тому випадку, якщо вона перемагає всякого роду конфлікти, сексуальність, всяке насилля над людським духом і посягання на його свободу. Любов, яка зуміла підвестися до духовного рівня, спроможна робити чудеса. Якщо любов залишається нерозділеною з іншою половинкою, то така любов стає мученицькою⁶.

Біблія зовсім не заперечує тілесної сторони любові, але це повинно бути лише у рамках подружнього життя. В Старому Завіті в книзі – Пісня Пісень, – оспівується дійсно така любов, в якій вірність чоловіка та жінки і духовне об'єднання з'єднуються з тілесною близькістю закоханих. Ця книга має алегоричний характер, як розповідь про любов Бога і Його вибраного народу або Церкви, але при такому тлумаченні тілесна любов є возвеличеною та прекрасною: тому тут з нею порівнюється містичне спілкування з Богом. Якби ця любов була гріховною, то таке порівняння просто було б неможливе⁷. І так тілесна близькість рахувалася невід'ємною частиною подружжя, а саме подружжя – союзом чоловіка та жінки. В Старому Завіті ми зустрічаємо дивовижні розповіді про жінок, які зіграли величезну роль в історії

⁵ Див. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм для молоді «Ми йдемо з Христом»*. Львів 2021, 162.

⁶ Див. Евдокимов П. *Таїнство любові. Тайна супружества в свете православного предания*. Москва. 2011, 316.

⁷ Див. Белановський Ю. – Боженів А. *Двое во едину плоть*. Москва 2011, 80.

ізраїльського народу і зробили це так, як може лише жінка. Ось наприклад моавитянка Рут, яка виконала закони Ізраїля тоді, коли багато ізраїльтян про них забули, а ось красуня Естер, яка стала персидською царицею і впросила царя, свого чоловіка, відмінити призначене побиття євреїв. Саме ці розповіді заставляли чоловіків поглянути на жінку через інший ракурс⁸.

Статеві стосунки між чоловіком і жінкою виражають любов між ними, але статеві стосунки без любові – це гріх. Суттєвою рисою подружжя є вірність. Також рисою подружжя є присутність, всеосяжна відмова від себе на користь іншого. Присутність – це усвідомлення іншого. Тільки перед ним ми повністю розкриваємо себе. Для того, щоб любити вірно і до кінця й отримувати навзаєм таку ж любов, варто повністю відмовитися від себе, не ставити всюди на перше місце своє «Я». Потрібно цілковито відмовитися від себе й пізнати глибокий та безнастанний аскетизм, який властивий як монашому покликанню, так і подружньому життю⁹.

На перших сторінках Нового Завіту, ми зустрічаємо одну благочестиву людину іменем Захарій. Він був священником і служив Богу в Його храмі. Дружина його називалася Єлизаветою. Вони були похилого віку та обоє щиро довіряли Господу. Біблія описує, що дітей у них не було. Подружжя щиро молилося Богові і просило про дар батьківства. Одного разу у церкві з'явився ангел Господній, який промовив: «Не бійся, Захаріє, бо твоя молитва вислухана; жінка твоя Єлисавета породить тобі сина, і ти даси йому ім'я Йоан. І буде тобі радість і веселість, і багато з його народження радітимуть» (Лк. 13-15). Приклад цього подружжя, який може послужити для всіх інших сімейних пар є те, що Захарія, не зважаючи на те, що його жінка не могла народити дитину, не залишив її, а був завжди вірний шлюбній присязі, бо любив Єлисавету такою, якою вона була.

Що ми знаємо про святе подружжя Йоакима та Анни? Знаємо, що це подружжя прожило багато років, не маючи дітей. Вони кожен день молилися,

⁸ Див. Белановський. – Боженів. *Двое во єдину плоть*, 82.

⁹ Див. Рая Д. *Подружжя – зустріч з Богом*. Львів 2019, 58.

щоб Господь змилювався над ними і благословив їх дітям. Йоаким часто молився у пустині, а Анна у своєму саду. Їм обом з'явився Господній ангел, який сповістив, що у них народиться донька, яка принесе славу своєму народові¹⁰. Бачимо, що сталося так, як і провістив ангел Господній – у подружжі народилося дочка Марія, яка стала матір'ю Господа нашого Ісуса Христа.

Чудовим взірцем християнського подружжя є образ людської сім'ї Йоакима, Анни та Марії. Вона представляє собою справжній людський шлюб. Чоловік і жінка в цьому шлюбі зазнають і страждання, і величі, розчарування і успіхів. В їх шлюбі панує вірність, гідність, мир та гармонія, які, згідно з Божим наміром повинні панувати в християнському подружжі, яке мріє народити улюблену дитину. Отож, кожен з нас повинен прагнути до такого шлюбу, яким жили Йоаким та Анна¹¹.

Євангелія свідчить, що Христова любов до Церкви триває «до самого кінця». Це означає, що це любов до останньої миті життя, любов, в якій одна людина дарує себе іншій. Саме цю думку описує Євангелія Матея: «Так що вони не будуть більше двоє, лиш одне тіло. Що, отже, Бог злучив, людина хай не розлучає» (Мт. 19, 6). Господь цими словами нагадує нам про природну реальність, тобто про те, що лежить в основі взаємного принесення себе в дар один одному чоловіка та жінки, які стали, або готуються стати подружжям. Чоловік і дружина, які стали подружжям, більше не є «чимось від світу цього, а образом самого Бога» (св. Йоана Золотоустий) і проголошують тут і тепер вічну і божественну злуку Христа з Церквою, злуку миру, гармонії та спасіння¹².

Євангелист Матей у своєму Євангелії говорить про вірність, яка повинна панувати у подружжі. Більше того, він не поділяє тієї думки, що через перелюб можна з жінкою розлучитися¹³. Вважалося, що чоловік, який вступив у сексуальний зв'язок з іншою жінкою не порушує жодних подружніх обітниць,

¹⁰ Див. Рая. *Подружжя – зустріч з Богом*, 11.

¹¹ Див. Рая. *Подружжя – зустріч з Богом*, 74.

¹² Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 146.

¹³ Див. Инстоун-Брюер Д. *Развод и повторный брак в Библии*. Черкасси 2016, 282.

оскільки суспільство, у якому він живе не вважає багатоженство злочином. Відповідно до цього від чоловіка не очікувалося, що він буде зберігати вірність тільки одній жінці¹⁴. Для юдеїв перелюб вважався гріхом, але це не могло бути тим, що могло б призвести до розлучення, бо подружні обітници у цьому випадку не були порушені. Варто звернути увагу, що Ісус навчав, що подружжя повинне бути моногамним. Відповідно чоловік і жінка мають за обов'язок зберігати вірність один одному¹⁵.

У Новому Завіті є досить багато уривків, які вказують нам на високі стандарти сексуальної поведінки. Варто зазначити, що це було необхідно для тогочасного греко-римського суспільства. Перелюб у той час розглядався як громадське порушення. Певним покаранням для кривдника могло бути лише розлучення, якщо того бажав скривджений чоловік чи жінка¹⁶. На превеликий жаль сексуальні відносини з проститутками, хлопчиками чи рабами не вважалося чимось незаконним, але ж навпаки вважалося чимось абсолютно нормальним. У першому столітті жінки могли навіть супроводжувати своїх чоловіків на подібні зібрання. Це може свідчити про те, що жінки також брали участь у розпусті. Бачимо, у ті часи подружня вірність у шлюбі була великою рідкістю, а сексуальні відносини з проститутками, рабами чи коханками частіше всього не розглядалися як невірність. Та навіть у такий нелегкий час вірність у подружніх парах усе ж існувала. Просто у тогочасному суспільстві вона зустрічалася досить рідко та розцінювалася як високий ідеал¹⁷.

У посланні святого Апостола Павла до Ефесян він порівнює злуку чоловіка та жінки із злукою Христа і Його Церкви. Бачимо апостол пише, що Христос піклується про свою Церкву як про власне тіло і жертвує собою за неї. Так само і чоловік повинен піклуватися про свою дружину та жертвувати себе заради неї. Те, що апостол Павло говорить до чоловіка рівномірно стосується і жінки (Еф. 5, 25-33). У першому посланні до Тимотея ми зустрічаємо такі схожі думки як

¹⁴ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 282.

¹⁵ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 282.

¹⁶ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 283.

¹⁷ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 284.

«жінка одного чоловіка» (1 Тим. 5, 9) або «однієї жінки чоловік» (1 Тим. 3, 2). Часто ці думки мають помилкове тлумачення як колишня чи колишній в одному шлюбі¹⁸. Повторний шлюб розлучених чи вдів був у римському законодавстві¹⁹, у свою чергу пастирські послання не мають заперечень проти повторного шлюбу. (1 Тим. 5, 14; 1 Кор. 7, 27. 39). Скоріше за все йдеться про більш високі моральні стандарти для священнослужителів²⁰. Маємо розуміти, що рання церква не могла втекти від впливу культури, яка була у той час. Послання говорять про те, що навіть серед християн була присутня аморальна поведінка у сексуальній сфері. Через часті настанови, які стосувалися сексуального життя ми можемо зробити висновок, що це було серйозною проблемою у ранній церкві та у житті окремих віруючих. Варто розуміти, що Ісус набагато менше говорив про недостойну поведінку сексуального характеру, ніж про аморальність, яка перебувала у серцях людей по тій причині, що в юдейському суспільстві планка сексуальної моралі знаходилася на досить високому рівні²¹. Більше того, більшість поган, які приєднувалися до церкви жили у зовсім інших культурах, а тому не має сумніву, що їм було важко залишити той звичний спосіб життя, який вони мали. У такій ситуації було необхідно показати добрий приклад, який би міг підкреслити справжнє вірне подружжя. Таким прикладом мали стати священники, які б мали чудову репутацію міцного та вірного подружжя.

У Євангелії від святого Йоана ведеться розповідь про весілля в Кані Галілейській. На цьому весіллі Господь Ісус Христос перетворив воду на міцне вино і цим виявив своє людське і божественне зацікавлення подружжям і віддав йому шану. Важливо зробити акцент на тому, що сам Бог скріплює печаттю злуку чоловіка і дружини та підтверджує запоруку вірності, тому під час вінчання подружжю підносять чашу вина. Ця Чаша символізує, що подих життя, який досі входив до двох окремих тіл, тепер увійде в тіло єдине. Чаша

¹⁸ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 284.

¹⁹ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 284.

²⁰ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 284.

²¹ Див. Инстоун-Брюер. *Развод и повторный брак в Библии*, 284.

Крові Христової також означає, що подружжя стає свідком і здійсненням Христової злуки з людством та з Церквою²².

Апостол Павло у своєму посланні до Ефесян так звертається до подружжя: «Хай сонце не заходить над вашим гнівом» (Еф. 4, 26). Тут апостол ставить акцент на тому, як потрібно поводитися подружній парі під час виникнення тих чи інших проблем у подружньому житті. Він говорить, що якби чоловік та дружина розпочинали свій день із «чистого аркуша», їхнє життя було б у безпеці. Апостол заохочує подружні пари до щоденної спільної вечірньої молитви. Коли подружжя промовляє слова молитви «і прости нам провини наші, як ми прощаємо винуватцям нашим» заохочує їх до роздумів²³.

У Катехизмі УГКЦ Христос – наша Пасха у пункті 475 про подружжя говориться так:

Християнське подружжя ґрунтується на Христовій заповіді любові: «Як я був полюбив вас, так любіте і ви один одного!» (Йо. 13, 34). Апостол Павло закликає чоловіка любити свою жінку, як Христос полюбив Церкву й видав Себе за неї (пор. Еф. 5, 25), а жінку – коритися своєму чоловікові, як Господеві, бо чоловік – голова жінки, як Христос – Голова Церкви (пор. Еф. 5, 22-24). Це можливо тому, що чоловік і жінка поєднані в любові не тільки між собою, а й з Христом. Даруючи любов одне одному, вони дарують її Христові, а даруючи Христові, дарують одне одному. Цим взаємним даруванням вони разом зростають в одне Тіло Христове (пор. Еф. 5, 31-32)²⁴.

1.2. Шлюбні відносини у богословських працях.

Католицька Церква навчає, що подружжя є священним та нерозривним і ця нерозривність відповідає суті любові між чоловіком та жінкою. Варто пам'ятати, що Церква чітко вчить, що подружжя від самого початку було встановлено не людьми, а самим Богом. З цього випливає, що розривати подружжя не можна. Це вчення залишається у Вселенській Церкві незмінним. В цьому підрозділі ми розглянемо найважливіші документи Католицької церкви про шлюб та сім'ю.

²² Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 146.

²³ Див. Пуліковський Я. *Як оздоровити подружжя*. Львів 2012, 13.

²⁴ Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», §475.

10 лютого 1880 року була проголошена енцикліка папи Лева XIII *Arcanum divinae* (Таємниця Божої Премудрості) «Про християнське подружжя». В цій енцикліці говориться:

«... Господь наш Ісус підніс подружжя до гідності таїнства; що Він дав силу чоловікові та жінці досягти святості в подружньому стані, оберігаючи їх і зміцнюючи небесною ласкою, яку так щедро дарують Його заслуги; це робить подружжя прикладом містичного союзу між Богом та Його Церквою»²⁵.

Апостол Павло у своєму посланні до Ефесян говорить:

«Чоловіки, – любіть своїх дружин, як і Христос полюбив Церкву, і віддав за неї Себе, щоб її освятити... Чоловіки повинні любити своїх дружин так, як власні тіла... Бо ніколи ніхто не зненавидів власного тіла, а годує та гріє його, як і Христос Церкву, бо ми – члени Тіла Його від тіла Його і від костей Його! Покинемо тому чоловік батька й матір, і пристане до дружини своєї, - і будуть вони обоє одним тілом. Ця таємниця велика. – а я говорю про Христа та Церкву» (Еф. 5, 25-32).

Всі повинні розуміти, що будь-який союз чоловіка та жінки, які є віруючими християнами і їх союз не є таїнством, не має сили та природи справжнього подружжя. Хоч він і укладений відповідно до державних законів, він не є чимось іншим, як обрядом чи звичаєм, запровадженим цивільним законом.

Маємо усвідомлювати те, що в подружжі була б спокійна та тиха стабільність, якби люди, які живуть у подружжі дотримувалися того, що говорить Господь, тобто дотримувалися чеснот християнської релігії. За допомогою Бога вони можуть витримати різні випробування свого стану, такі як наприклад недоліки, які вони знаходять один в одному²⁶.

Папа Пій XI 31 грудня 1930 року Божого проголосив енцикліку *Casti conubii* (НЕПОРОЧНЕ ПОДРУЖЖЯ) «Про християнське подружжя». Тут папа робить акцент на християнському оновленні подружжя. Він вважає, що для того, щоб відновити належний порядок речей в подружжі, потрібно, щоб всі визнали Божий план щодо нього і старалися жити згідно з цим планом²⁷. Щоб

²⁵ Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*. Львів 2002, 15.

²⁶ Див. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 33.

²⁷ Див. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 81.

дотримуватися цих законів, ми маємо розуміти, що варто підкорити себе Богові. Це підкорення не має значення рабства, воно навпаки дає можливість бути вільними від гріха. Той, хто не захоче слухати голосу Божого, той відчує в собі шалене повстання найгірших пристрастей. Кожен з нас повинен усвідомлювати, що лише з Божою допомогою ми можемо протистояти цим непогамованим пристрастям. Душпастирі закликають молодих людей, які готуються до подружжя, вести побожне та релігійне життя, настановляють їх просити в Бога допомоги, постійно приступати до Святих Таїнств. Сьогодні, як ніколи, священники повинні багато працювати з молоддю, підготовляючи наречених до спільного подружнього життя, щоб у подальшому молода пара могла підтримувати одне одного у мінливостях життя, а ще найбільше прямувати до осягнення вічного життя з Богом. Священник повинен виховувати молодь у християнському дусі. В цьому документі про Святе Таїнство подружжя викладено чудовий закон та Божу волю щодо нього. Тут чітко пояснюється, які помилки та небезпеки можуть загрожувати молодим людям, які вступили в подружжя. Розповідається про засоби, якими можна подолати ті чи інші помилки та небезпеки у шлюбі, щоб у подружжях квітнула Богом благословенна плідність, непорушна вірність, непохитна стабільність, краса Таїнства та повнота благодаті²⁸.

Неодноразово чуємо від людей думку про те, що любов це одне, а статеві стосунки – це щось зовсім інше. Маємо розуміти, що це не так. Статеві стосунки повинні бути поєднанні з любов'ю. Без любові, яку дав нам Господь, такі стосунки будуть ніщо інше, як розпуста. Вони не несуть нічого доброго, як лише принижують людську гідність. Тіла людей є храмом Святого Духа, який перебуває в нас заради нашого спасіння. Не можна своє тіло використовувати для блуду та розпусти, адже воно не є створене для гріха. Молодь повинна панувати над своїми статевими бажаннями, не піддавати своє тіло статевій

²⁸ Див. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 98.

розбещеності та розпусті. Лише тоді це подружжя може успадкувати Царство Небесне.

Сьогодні молоді люди, на превеликий жаль, часто порушують заповідь «Не чини перелюбу». Сюди відносять одностатеві стосунки та інші збочення, позашлюбні статеві стосунки, зміна статі, зґвалтування, проституція та інші. В посланні до Коринтян ми знаходимо відповідь на всі ці гріхи. Ця відповідь є чіткою і однозначною. «Усякий гріх, що його чинить людина є поза її тілом; а хто чинить розпусту грішить супроти власного тіла» (1 Кор. 6, 18)²⁹.

Ще одним важливим богословським документом нашої Церкви є лист до сімей папи Івана Павла II. Цей лист був написаний 1994 року. Варто зазначити, що саме цей рік був проголошений роком сім'ї. В цьому листі описується, що сім'я має ту ж любов, якою Творець обіймає створений світ³⁰. У свій час папа наголосив, що в році сім'ї всі «домашні церкви» і увесь народ Божий повинен творити всезагальну та невинну молитву. Бачимо, як ці слова є надзвичайно актуальними сьогодні для всіх подружніх пар, які страждають від війни і не мають змоги бути разом у сімейному колі. Сьогодні молитва – це те, що дарує можливість у такий важкий час сім'ям бути разом. Навіть коли сім'я під час війни розділена, коли вони моляться один за одного, вони є разом під Божою опікою.

В Подружжі чоловік та жінка доповнюють один одного, про що Церква свідчить у молитві Чину Вінчання: «Боже Святий, Ти з пороку сотворив чоловіка, і з ребра Його створив жінку, і дав йому помічницю, відповідну до нього, бо так було вгодно Твоїй величності, щоб не самому бути чоловікові на землі»³¹. Чоловік та жінка без сумніву мають статеві відмінності, але ці відмінності їх доповнюють і утворюють нерозривну єдність «одного тіла». Чоловік дарує любов жінці, а жінка чоловікові та разом вони дарують її Христові.

²⁹ Див. *Катехизм для молоді «Ми йдемо з Христом»*, 163-164.

³⁰ Див. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 116.

³¹ *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, §155.

Папа Іван Павло II звернув увагу, що історія найчистішої любові почалася вже від першої людської пари: Адама і Єви. Не зважаючи на первородний гріх, який вони вчинили, це не позбавило їх повністю здатності до найчистішої любові. Коли ми читаємо книгу Товита, то бачимо, що подружжя Товії та Сарі, визначаючи сенс їхньої єдності, взивають до своїх перших батьків Адама та Єви (пор. Тов 8, 6). Історія найчистішої любові – це історія людського спасіння. Часто виникає запитання, коли любов є найчистішою любов'ю, даром однієї особи іншій? Ця любов є тоді найчистішою, коли походить з самого джерела любові – Господа. Євангелія розповідає, що відновили досвід найчистішої любові на порозі Нового Завіту Марія та Йосиф. Це зображено у Пісні Соломона³².

13 травня 1996 року папська рада в справах сім'ї видала документ «Приготування до тайни подружжя». Цей документ є важливим, адже робить акцент на приготуванні людей до подружжя, що дуже важливо для добра всієї Церкви. У сьогоднішній час ми можемо спостерігати тенденцію руйнування подружніх цінностей, зменшився показник укладання шлюбів.

Наприклад у 2021 році зареєстрували 214 012 шлюбів і 29 587 розлучень³³. Як зазначає Адріан Буковинський, ситуацію можна виправити. На думку дослідника, основною причиною розлучень є невідповідність до подружнього життя.

Як ми можемо бачити, Папська рада ще 26 років тому була занепокоєна тим, чи дійсно готові до сімейного життя ті, які укладають шлюби. Саме з цією метою Папська рада звертається до людей цим документом, в якому міститься підготовка до тайни подружжя і богословська форма цієї тайни. Документ робить акцент як на природні риси, які властиві людині з Божого наказу, так і

³² Див. Інститут Родина та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 177.

³³ Див. Барсукова О. *Скільки українців одружилися, розлучилися, народилися та змінили ім'я? Статистика за 2021 рік* // life.pravda.com.ua (02.07.22).

специфічні аспекти тайни, установлені Христом. Вони складаються з трьох частин³⁴:

1. Значення приготування до християнського подружжя.
2. Етапи приготування.
3. Уділення шлюбу.

Єпископи усвідомлюють, що потрібно запропонувати та розробити особливі програми християнського приготування до подружжя. На даний час, ці програми активно створюються і використовуються для підготовки молоді до шлюбу. Ці програми, ми розглянемо дещо пізніше.

Етапи підготовки до шлюбу є наступні: віддалена, попередня і безпосередня підготовка³⁵. У віддаленій підготовці охоплюються діти, юнацтво та молодь. Ця підготовка здійснюється у сім'ї, в школах і в спеціальних групах освітньо-виховного характеру. Процесом виховання молоді повинні бути зацікавлені катехити, керівники молодіжних груп, а найбільше душпастирі. Священники повинні використовувати будь-які нагоди, а саме проповіді в часі богослужінь, особисті зустрічі, різноманітні форми залучення до християнської діяльності. Вони повинні підкреслити всі аспекти, які допоможуть у підготовці молоді до можливого укладання шлюбу в майбутньому.

Попереднє приготування зазвичай відбувається після заручин. Для цього організуються відповідні курси, проводиться катехизація, де головним чином наголошується на слуханні Божого Слова. Готуючи молодят до сімейного життя, потрібно ознайомити їх з основними засадами психології, педагогіки, медицини та права, які можуть стосуватися подружжя та сім'ї. Варто пам'ятати, що особливу увагу маємо звертати на духовне та моральне виховання, коли мова йде про відповідальне батьківство. Як вже неодноразово згадувалося, подружжя любов є плідною, цілісною, неповторною та вірною. Найбільшу увагу документ звертає на те, що в сьогоденні потрібно формувати розум та

³⁴ Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 200.

³⁵ Див. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*, 209.

серця тих, які укладають нові сімейні вогнища, щоб вони не підпали під вплив нової ментальності, яка, на жаль, дуже швидко розвивається в сьогоднішньому світі.

Безпосередня підготовка полягає у тому, аби закріпити все те, що молоді люди навчилися на курсах під час попереднього приготування. Проводяться спеціальні інтенсивні зустрічі з парохом, де люди, які готуються приступити до шлюбу, отримують відповіді на всі ті питання, які будуть у них виникати в ході цієї зустрічі. Наступним важливим моментом буде уділення Святої тайни подружжя. Це неймовірно велика радість, яка на основі всіх попередніх підготовчих етапів, утворить нову християнську сім'ю. Священник, який благословляє молодих людей на подружжя, звертає увагу, що в тайні подружжя прикликається дар Святого Духа, Він духовно підтримує їх в труднощах майбутнього життя.

Кардинал Любомир Гузар у своєму пастирському посланні про сім'ю звертає увагу на підготовку до сімейного життя. Він говорить про п'ять чинників, які впливають на майбутнє спільне сімейне життя. Ці чинники повинні активно співдіяти. Першим чинником є батьки, які своїм прикладом підготовляють своїх дітей до майбутнього життя. Наступним чинником є Церква. Вона розпоряджається різними засобами, щоб підготувати молодих до подружжя: наука Церкви в документах та проповідях; підготовка священнослужителів у семінаріях, як майбутніх вчителів, та як живий приклад бездоганного подружнього життя у власних родинах; молитва Церкви за сім'ю; підготовчі курси для наречених; душпастирська опіка для них, та багато іншого. Третім чинником є школа, вона повинна підтримувати у дітей та молоді пошану до сімейного життя. Слуга Божий Любомир у своєму посланні звертає увагу, що суспільність – це атмосфера в якій виростають майбутні подруги³⁶. Він говорить, що варто зробити все для того, аби молодь формувалася правильно. Прикладом для молодих людей повинні бути молоді пари, які є

³⁶ Див. Гузар Л. *Пастирське послання про сім'ю. До Всесвітліших і Всечесніших Душпастирів та вірних Мирян Львівської Архієпархії*. Львів 2001.

щасливими у сім'ях. Останній чинник, про який говорить кардинал – це держава. Вона повинна робити все заради підтримки та охорони сімей, а також забезпечити економічний добробут і належний культурний рівень життя³⁷.

Папа Франциск у своїй апостольській адгортації «*Amoris Laetitia*» «Радість любові» заохочує християнські спільноти зрозуміти, що супроводження наречених на дорозі їхньої любові корисне для них самих. Він також звернув увагу, що існує багато легітимних способів організувати приготування до подружжя. Кожна локальна Церква повинна обрати для себе таке приготування до шлюбу, яке не відкине молодь від таїнства. Варто зазначити, що папа наголошує на тому, що не варто вивчати весь Катехизм і таким чином наповнювати молодь великою інформацією, але більш необхідним є розглядання тем, які подаються у привабливій та дружній формі. Тут йдеться про певного роду втаємничення у таїнство подружжя, воно допоможе молодятам солідно розпочати родинне життя³⁸. Папа Франциск вважає, що головна мета душпастирів, катехитів допомогти кожній людині навчитися любити конкретну людину, з якою вона хоче прожити все своє життя. Він звертає увагу, що кожна людина готується до подружжя вже з самого народження. Будучи в сім'ї, дитина спостерігає за відносинами між її батьками і бере з них приклад. Тому надзвичайно важливо є те, щоб батьки навчили своїх дітей, чим є християнське подружжя на власному прикладі. У такому випадку ці діти будуть якнайкраще підготовлені до подружжя³⁹. У своїй адгортації папа наголошує, що наречених варто переконати, що одруження це ще не кінець дороги, а лише її продовження. В подружжі молоді люди мають крокувати разом через усі випробування та труднощі, які їх можуть спіткати на їхній життєвій дорозі. Для кращого приготування молоді до подружжя повинні організовуватись практичні програми і поради, тактики, перевірені досвідом, психологічне обґрунтування. Під час приготування молодих людей, їм потрібно порадити місця та людей, консультантів та доступні родини, де б вони могли

³⁷ Див. Гузар. *Пастирське послання про сім'ю*.

³⁸ Див. Папа Франциск. Апостольська адгортація *Amoris Laetitia*. Рим 2016, 207.

³⁹ Див. *Amoris Laetitia*, 208.

звернутися за допомогою у кризові моменти⁴⁰. Молоді люди повинні усвідомити, що одружуватися можуть лише ті, які роблять вільний вибір і кохають одне одного.

Початком безпосереднього приготування до шлюбу також є стан закоханості. Він немовби служить сигналом того, що відбувається інтенсивне, емоційне захоплення особою протилежної статті. Якщо захоплення буде взаємним, то існує велика імовірність, що хлопець і дівчина будуть прагнути з того часу бути разом назавжди. Важливо розуміти, що сама закоханість ще не є підставою для укладення шлюбу. Наречені не присягають один одному закоханість, а любов⁴¹. На жаль буває і таке, що на етапі закоханості утворюються шлюби, які в більшості випадків просто розпадаються через те, що закоханість проходить і на заміну її приходять реальність. Ця людина не така, як ми собі уявляли, перебуваючи у цьому короткочасному стані. Нам здається, що це взагалі інша особа. Тому насамперед мусимо збагнути для себе, чи ми кохаємо свою половинку, адже від цього залежить наше в подальшому щасливе чи нещасне життя. Тому Церква вчить і наголошує, що шлюб це серйозна річ, яка може зробити нас неймовірно щасливими, якщо ми гідно приготуємося до нього, або ж дуже нещасними, якщо не знатимемо своєї половинки та не знатимемо самого таїнства. Взірцем для служіння в подружжі є Христос який «прийшов не для того, щоб Йому служили, але послужити й дати життя Своє на викуп за багатьох» (Мт. 20, 28)⁴².

Сучасний грецький філософ та богослов Христос Яннарас написав книгу «Варіація на тему Пісні пісень». У цій книзі автор висвітлює, що кохання – це єдиноможливий спосіб пізнання Бога. Він показує у своєму творі як взаємини між людьми, які закохані, наближуються до найвищої сутності та те як вони перетворюються на любов. У творі Яннараса розповідається про гармонічне нероздільне існування душі та тіла у потоці справжнього кохання. Автор у своєму творі стверджує: «Святим ми називаємо того, хто безтямно залюблений

⁴⁰ Див. Папа Франциск. Апостольська адгортація *amoris Laetitiai*, 211.

⁴¹ Див. *Душпастирство подружжів у кризі* // www.truechristianity.info (09.03.2023).

⁴² Див. *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»*, §154.

у кожне творіння Іменного Бога... хто не має ніякого зв'язку з біо-логією релігії, з логічною певністю, із закутістю доброчесності»⁴³. У коханні молодята повинні прийняти один одного як самого себе, тільки у випадку чистої взаємності кохання розквітає. Яннарас говорить, що в коханні власне «Я» зникає, особа воскресає в любовній іншості⁴⁴. В закоханих розвивається індивідуальна самодостатність, яка здатна до саможертвності.

В ефірі проекту «Відкрита Церква» Блаженніший Святослав обговорив питання про сім'ю та шлюб. Він звернув увагу на те, що готувати наречених до подружжя – це обов'язок церкви. Потрібно, щоб молодята були якнайкраще підготовлені до шлюбу, тоді їм буде легше закласти фундамент подружнього життя. В перші роки подружнього життя потрібний певний душпастирський супровід. Це допоможе пережити перші сімейні конфлікти. У глибині свого серця кожна сім'я знає звідки їй може прийти допомога, звідки приходиться сила не втомлюватися і кохати тоді, коли хтось у сім'ї завинив, лише тоді таке подружжя буде успішним. В таїнстві подружжя Бог дарує молодятам окремий дар Духа Святого для того, щоб чоловік і жінка мали силу бути вірними одне одному все життя.

Підсумовуючи, Блаженніший Святослав говорить, що сім'я – це «божественне ми». Подружжя, яке приймає таїнство у плідності, вірності і любові проживе все своє життя щасливо з Божою допомогою. Сім'я – це бути разом і відчувати, що ми є одним цілим⁴⁵.

1.3. Розуміння шлюбу в сучасній психологічній науці.

Сімейна психологія – галузь психологічної науки, предметом вивчення якої є закономірності функціонування сім'ї, прояви і механізми шлюбно-сімейних відносин⁴⁶. Сімейна психологія досліджує об'єднання молодих людей у

⁴³ Див. Нечипоренко А. Рецензія: Яннарас Х. *Варіації на тему Пісні Пісень*. / перкл. з грец. Говорун С. Київ 1999. // *Філософія в УКУ* philosophy.ucu.edu.ua (08.12.2022).

⁴⁴ Нечипоренко. Рецензія // philosophy.ucu.edu.ua (08.12.2022).

⁴⁵ Див. Блаженніший Святослав. Інтерв'ю про родину та шлюб від 28.11.16 / інтерв'юер Яців І. // youtu.be/DaRs8rYA3YU (09.02.2023).

⁴⁶ Див. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015, 5.

майбутнє подружжя, як вони будуватимуть сім'ю і як планують будувати своє спільне сімейне життя. Шлюб та сім'ю вивчають такі наукові дисципліни: соціологія та психологія сім'ї, сімейна педагогіка, сексологія, психотерапія тощо. Кожна пара має своє розуміння сім'ї. Життя в сім'ї може змінюватися та організовуватися згідно з тим, в яких ситуаціях знаходяться молоді люди, а ще як вони бачать цю чи іншу ситуацію. Перед сімейною психологією стоять складні завдання, як виявити мотиви вступу до шлюбу, чому є неблагополучні сім'ї, наскільки молоді пари можуть пристосуватися один до одного. В зв'язку з цим розроблена велика кількість різних методів, які вивчають психологічні особливості родини. В навчальну дисципліну «Психологія сучасної сім'ї» включено основні досягнення вітчизняної і світової психологічної науки. Родину розглядають у різних аспектах: з одного боку – це реальна сім'я, яка складається з людей із їх надіями, особливостями характеру; а з іншого сім'я – це мала соціальна група, структурна одиниця сучасного суспільства. Арістотель говорив про сім'ю, що вона є невід'ємним елементом соціуму: з одного боку, в сім'ю проникають проблеми суспільства, а з іншого – вона впливає на відносини в суспільстві, характер всіх процесів соціального життя⁴⁷. В основу сім'ї покладено шлюбні стосунки. Унікальність шлюбу та сім'ї полягає в тому, як молоді люди знаходять спільну мову та створюють родину, у їхньому мистецтві бути разом.

Коли люди вирішують одружуватися, вони спираються на свій життєвий досвід, який накопичений ними у часі дошлюбного періоду. Варто ще раз наголосити, що дошлюбний період триває від народження людини до одруження. Найважливішим завданням дошлюбного періоду є усвідомлення певної психологічної незалежності від батьківської родини, тому що діти, вдивляючись у взаємини батьків у сім'ї можуть уникати одруження, або навпаки швидше одружитися, щоб звільнитися від відносин з батьками. Сучасні

⁴⁷ Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 8.

психологи розрізняють три види шлюбної мотивації: факт шлюбу, тип шлюбу, певна людина⁴⁸.

В першому випадку головним наміром є одружитися. На цей шлюб мають вплив батьки, знайомі, які звертають увагу на те, що вже час для одруження. Цей шлюб може бути щасливим, якщо між чоловіком та жінкою з'явиться родинна гармонія, але є ризик, що в майбутньому один із подружжя може покохати іншу людину.

В мотивації на певний тип шлюбу об'єднуються двоє впевнених людей, які уявляють свій шлюб престижним. Існує загроза такому шлюбу, що один із партнерів, оцінюючи свій шлюб думає, що можна було б і знайти когось більш достойнішого чи достойнішу. Найкращою вважається шлюбна мотивація на певну людину. В цьому випадку обранець – це конкретна людина із його перевагами та недоліками. Тут людина робить свій, власний, свідомий вибір. Вона сама несе відповідальність за свої почуття.

Існують певні мотиви одруження, через які людина шукає шлюбного партнера. Сюди відносять кохання, практичні розміркування, наслідування соціальних стереотипів, подолання вакууму самотності, спосіб емансипації від батьків (звільнення від опіки батьків), поновлення комфорту батьківського догляду (юнак чи дівчина, що відчували брак батьківського догляду, хочуть віднайти його у сім'ї)⁴⁹. Інколи молоді люди обирають собі партнера схожого на батька або на матір, а інколи навіть повністю протилежного їм, через те, що їм або дуже подобається сім'я батьків, або ж навпаки не подобається. Дуже важливим є дитячі враження, які переживаються у дитячі роки в садочку, або в школі. Часто згадуються перші найкращі друзі, й дуже хочеться згодом знайти партнера дуже схожого на них. В підлітковому та юнацькому віці пам'ять міцно фіксує перші еротичні враження. Тобто настає етап статевого дозрівання. Пізніше людина, яка викликала ці перші переживання може викликати потяг та навіть любов. Деколи буває так, що людині не подобається її зовнішність, вона

⁴⁸ Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 43.

⁴⁹ Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 44.

не хоче, щоб потім з цим мучилися її діти і вона обирає такого партнера, який має відповідні якості і не має комплексів. Вона прагне віднайти гарну генетичну базу для нащадків, але на успішність шлюбу – це не буде впливати⁵⁰.

3. Фройд, характеризуючи психоаналітичний підхід шлюбу, відмітив, що дівчина шукає партнера схожого на батька, а хлопець у своїй дівчині шукає подібність до матері⁵¹. У свою чергу соціолог Р. Уінч звертає увагу на те у своїй теорії, що кожна людина шукає того, хто може максимально задовільнити її потреби⁵². Ще один дослідник Б. Адамс розкриває динаміку, за якою багато людей обирають собі партнерів. Він говорить, що більшість звертають увагу на зовнішні особливості людини, а саме на красу, товаристкість, врівноваженість, загальні інтереси⁵³.

Після дошлюбного періоду настає завершальний етап передшлюбний період. В цьому періоді є передшлюбне знайомство та передшлюбне залицяння. Науковці наводять такі дані: найбільше знайомств відбувається у місцях відпочинку (37%), за місцями навчання або роботи (31%), деякі (9%) знайомі з дитинства або жили по сусідству, найменше (8%) познайомилися або на вулиці або в транспорті⁵⁴.

Сімейна психологія досить добре опрацювала критерії вибору шлюбного партнера. Вчені дійшли до висновку, для того, щоб обрати супутника сімейного життя, потрібно: взаємне кохання, надійність, емоційна стійкість, особистісна зрілість і лагідний характер. Сукупний аналіз цільових джерел показав, що чоловіки надають перевагу молодим дівчатам з привабливою зовнішністю, жінки у свою чергу більше зацікавлені у тому, аби чоловік мав достатні статки, щоби міг отримувати сім'ю та виховувати дітей. Молоді люди у передшлюбному періоді проводять багато часу разом, розмовляють, діляться враженнями, обговорюють плани на майбутнє.

⁵⁰ Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 45.

⁵¹ Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 45-46.

⁵² Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 45-46.

⁵³ Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 45-56.

⁵⁴ Див. Столярчук. *Психологія сучасної сім'ї*, 46-47.

Для створення шлюбу потрібна відповідальність та зрілість людини. Для того, щоб створити сім'ю, необхідно виділити декілька аспектів зрілості: юридична, сексуальна, фізична, психологічна та духовна зрілість.

Сексуальна зрілість – це не лише здатність жити статевим життям, її сенс полягає у розумінні фізіології чоловічого та жіночого організму, зокрема пов'язану з ними плідність, а також про відповідальність⁵⁵. На превеликий жаль, молоді люди вважають, що статеві відносини до одруження – це в порядку норми, але це точно не так. Різного роду наукові дослідження – говорять про це так: особи, які дотримуються дошлюбної чистоти, пізніше у шлюбі відчують значно вищий рівень сексуального задоволення⁵⁶. Пари, які жили статевим життям до одруження, частіше розлучаються. Дослідження, які проводив університет Південної Кароліни доводять, що серед пар, які жили статевим життям до шлюбу не лише багато розлучень, а й багато подружніх зрад. Існує і таке, що пара розлучається після першого статевого єднання, не доходячи до самого шлюбу. Часто міняючи партнерів у сексі, молоді особи навіть і близько не мислять про наслідки, які можуть їх спіткати, а це венеричні хвороби, а також СНІД, які можуть виявитися не одразу, а навіть через десять років. Варто замислитися, чи необхідно так ризикувати, жити у страсі, а потім платити високу ціну, втрачаючи здоров'я ще в досить молодому віці. Варто згадати, що на превеликий жаль, Україна є на першому місці в Європі за кількістю ВІЛ-інфікованих⁵⁷. Молода особа у сьогоdnішній час часто чує, що можна жити, як хочеш, з ким хочеш, що все заради них та навколо них. На превеликий жаль, рідко хто звертає увагу молоді, що за таке безвідповідальне життя буде велика ціна.

Психологічна зрілість людини проявляється у її діях та вчинках. Людина психологічно зріла довіряє собі та іншим, є відкритою до людей, прагне

⁵⁵ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 73.

⁵⁶ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 73.

⁵⁷ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 73.

кожному допомогти, собі переваг не додає, але і не применшує їх, тобто усвідомлює свої недоліки і прагне їх виправити. Люди, які ж не є психологічно зрілими, є не сміливі, критично ставляться до інших, не вміють сприймати похвалу та хвалити інших. Такі люди зазвичай бояться самотності, а до інших людей ставляться як до суперників чи навіть ворогів, вони не вірять у власні можливості. Людина, яка є психологічно зрілою, вміє самостійно приймати рішення і відповідати за нього. Важливою умовою успіху подружжя є розуміння того, що сімейні справи стосуються виключно подружжя, а не сторонніх осіб.

Що таке любов в контексті психологічної зрілості? Любити іншу людину – це бути готовим на все заради неї і робити все, щоб ця людина була щасливою. Виникає запитання, чи всі можуть так кохати? Не всі, бо така любов формується роками в сім'ї. Таку любов дитина бачить в сім'ї від батьків. В дитинстві, так би мовити, дитина проходить першу школу любові. В грецькій мові існує щонайменше три слова, які означають любов: «Ерос», «філео», «агапе»⁵⁸. «Ерос» означає любов тілесну і вона є необхідною складовою успішного подружжя. «Філео» – це любов-дружба, любов, яка об'єднує, має щось спільне. «Філео» – це дуже важливий аспект любові, коли треба щось зробити для іншої людини, навіть коли не має зовсім ніякого бажання це робити. Це піклування про іншу людину. Наступний вид любові це «Агапе», це надприродна любов, любов-дар. Від цієї любові живляться всі інші види любові. Ця любов уподібнюється до Божої любові і вона повинна бути вибором кожної людини⁵⁹.

Дуже важливе місце в житті людини займає спілкування, коли люди спілкуються, вони обмінюються інформацією, ідеєю, почуттями, енергією. У спілкуванні люди вчаться розуміти інших людей. Для того, щоб навчитися якнайкраще розуміти іншу людину, потрібно сформувати два основних вміння:

⁵⁸ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 74-75.

⁵⁹ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 74-75.

вміти вислухати людину, навчитися схвалювати та симпатизувати людині. При активному слуханні появляється бажання вислухати і допомогти людині, зрозуміти її і прийняти те, що її турбує. Варто пам'ятати, що підтримувати, давати поради потрібно лише тоді, коли про це попросить ваш співрозмовник. Найважливіше, що наповнює життя людини – це спілкування. Стосунки будуються на вмінні людей спілкуватися. Психоемоційний стан особистості залежить від того, як люди навчилися спілкуватися з коханими, з дітьми, батьками, родичами. Стосунки відіграють дуже велику роль у формуванні підлітка як особистості. Для підлітка найважливішою психологічною особливістю є відчуття себе дорослим. Дуже часто через це виникають конфлікти з батьками. Це період завершення дитинства, з якого підлітки поступово виростають. Сім'я – це перше соціальне емоційне мікросередовище, в якому виховується людина з моменту її народження. В. Сухомлинський писав: «У сім'ї, образно кажучи, закладається коріння, з якого виростає пагін, і гілки, і квітки, і плоди. Сім'я – це джерело, водами якого живиться повноводна річка нашої держави»⁶⁰. Сім'ю створюють для розвитку людини, для зростання любові та щастя. Діти в сім'ї спостерігають за відносинами між батьками, вчать їх наслідувати. Щаслива родина є тоді, коли є розвиток найкращих якостей кожного її представника. Потрібно так вибудовувати взаємини в сім'ї, щоб відповідальність за все лягала на кожного члена в сім'ї і не було крайніх, винуватих та скривджених.

Розглянемо мотиви побудови щасливої сім'ї. Першим і основним мотивом є те, що сім'я створюється для всебічного розвитку людини. В основі другого мотиву ми створюємо сім'ю, щоб навчитися віддавати більше ніж отримувати. Людина створює сім'ю, щоб через любов до своєї дружини навчитися любити всіх – це є третім мотивом створення щасливої сім'ї. Четвертим мотивом для створення сім'ї, є те, щоб через любов розвивати свою свободу, тому що любов та свобода існувати один без одного не можуть. В основі п'ятого мотиву

⁶⁰ Мельник О. та ін. *Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми "Сімейні цінності"*. Івано-Франківськ 2014, 138-139.

лежить розвивання чесності у відносинах, тому що чесність включає в себе і вірність, і відвертість, і правдивість, і щирість. Наступним мотивом створення сім'ї – розвивати найкращі чоловічі та жіночі якості. Не менш важливим мотивом є сьомий, в ньому особа створює сім'ю, де твориться рівність чоловіка та жінки. Ще одним мотивом для створення сім'ї є будова дружби у відносинах між чоловіком і жінкою. В останньому дев'ятому мотиві бажанням створити сім'ю є те, щоб плідно використовувати свою сексуальну енергію для збільшення щастя і радості в собі, сім'ї і на землі⁶¹. Для створення щасливої сім'ї потрібно вкласти відповідну енергію і працю, які згодом повертаються сторицею людині у вигляді міцного здоров'я, довгого та щасливого життя.

Висновок:

Підсумовуючи даний розділ, ми може ствердно сказати, що про Таїнство Подружжя читаємо вже з перших сторінок Святого Письма. Біблія розповідає чи не мало прикладів щасливого подружжя, яке повинні наслідувати молоді люди: це подружжя Ноя, подружжя Авраама в Старому Завіті, а також подружжя Захарії та Єлизавети, Йоакима і Анни в Новому Завіті. Варто пам'ятати, що християнське подружжя ґрунтується на Христовій заповіді любові.

Людська мудрість впродовж віків визнає основне і незамінне призначення сім'ї, заснованої на шлюбі. Церква, наслідуючи Ісуса Христа, визнає в подружній любові дар сопричастя милосердного Бога з людством. Про це розповідають найважливіші документи про шлюб та сім'ю: енцикліка папи Лева XIII «Таємниця Божої Премудрості»; енцикліка папи Пія XI «Непорочне подружжя»; Лист до сімей папи Івана Павла II; документ папської ради у справах сім'ї «Приготування до тайни подружжя»; пастирське послання про сім'ю Кардинала Любомира Гузара; апостольська адгортація папи Франциска «Радість любові». Блаженніший Святослав неодноразово обговорював питання

⁶¹ Див. Мельник. «Сімейні цінності», 146-147.

про шлюб та сім'ю з молоддю в ефірі проекту «Відкрита Церква». Він часто наголошував на тому, що міцна сім'я – це міцна держава.

У третьому підрозділі ми розглянули, які завдання стоять перед сімейною психологією. Бачимо, що наука розробила велику кількість методів, які вивчають психологічні особливості родини. Існують три види шлюбної мотивації: факт шлюбу, тип шлюбу, певна людина. Ми знаємо, що існують передшлюбний та дошлюбний періоди підготовки подружжя до сімейного життя. Психологи стверджують, що для створення шлюбу потрібна відповідальність та зрілість людини. Є декілька аспектів зрілості – це юридична, сексуальна, фізична, психологічна та духовна зрілість. В цьому розділі ми розглянули мотиви побудови щасливої сім'ї і дізналися, що для створення щасливої сім'ї потрібно приділити багато уваги та праці.

РОЗДІЛ 2

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ПІДХОДИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ПІДЛІТКОВО-ЮНАЦЬКОГО ВІКУ ДО ШЛЮБУ

На сьогоднішній час постає питання як підготувати молодь в Україні до подружжя та сімейного життя. Вже з самого дитинства деякі сім'ї намагаються прищепити дітям сімейні цінності, за допомогою власного прикладу формують в них відповідальне ставлення до шлюбу та батьківства. На превеликий жаль в сім'ях збільшується кількість розлучень, спостерігається багато сімейно-побутових конфліктів, мала кількість народжуваності, тощо. Беручи до уваги всі ці негативні чинники, можна стверджувати, що в Україні стан сім'ї є кризовим.

Для того, щоб стан сімейного життя покращився, держава та церква шукають певного роду програми, які б допомогли підготувати молодь до сімейного життя аби уникнути тих, чи інших кризових ситуацій у майбутньому.

У цьому розділі ми розглянемо, які програми пропонує держава і церква, спробуємо поглянути на їх спільні та відмінні ознаки. Підготовка до сімейного життя повинна здійснюватися таким суб'єктами: сім'єю, освітньо-виховними закладами, громадою, релігійними організаціями.

2.1. Освітні програми з підготовки молоді до шлюбу.

Подружнє життя в сучасній Україні є своєрідною школою, яку молодята проходять, навчаючись тільки на своїх помилках. Щоб вирішити найрізноманітніші проблеми, що виникають у подружжі, молоді люди шукають їх у засобах масової інформації, або в глянцеvih журналах, які описують багато порад, але ці поради не завжди несуть позитивну інформацію. Для того, щоб зберегти щасливу сім'ю і взаємну любов, подружжя повинне працювати над удосконаленням своїх стосунків. Щоб підтримати подружні пари, влаштовують тематичні лекції, організовують сімейні відпочинки, вечори знайомств,

тематичні диспоти, курси і т.д. Працювати з подружніми парами, навчаючи їх як правильно побудувати сім'ю, можуть і досвідчені подружні пари, і спеціалісти. Потрібно розробляти також певні ініціативи для створення благополучної повної сім'ї. Варто проводити зустрічі одного подружжя з іншим, які вже мають певний подружній досвід, щоб обмінятися знаннями, навичками, досвідом, традиціями. Тому, що одним із найпростіших та доступних усім методів є обмін життєвим досвідом у подружжя. Таким чином буде набагато легше готувати молодих осіб до відповідального подружжя¹.

Перші спроби розробки та запровадження програми з підготовки молоді до шлюбу були здійснені Київським міським центром сім'ї «Родинний дім» КМДА в 2003 р². Програма «Абетка подружжя» стала основою для підготовки молоді до шлюбу в м. Києві і містила в собі як складову формування у молоді позиції відповідального подружжя, так і складову з підготовки фахівців, до складу яких з 2007 року залучалися також священники різних конфесій. Програма складалася з п'ятих сутнісних блоків: духовні засади подружньої гармонії, сексуальні гармонії подружнього життя, психологія подружніх стосунків, романтика в житті подружжя, діти – особливий дар подружжя³.

15 травня 2013 року постановою Кабінету Міністрів України № 341 було затверджено витяг з Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року. Метою цієї програми було збереження традиційних сімейних цінностей, свідомого народження та виховання дітей, а також допомога тим сім'ям, які знаходилися у скрутному становищі. Кабінет Міністрів України визначив, що є два варіанти розв'язання цієї проблеми⁴. Перший варіант полягає у здійсненні матеріальної підтримки незахищених верств населення та надання соціальних послуг сім'ям, які мають ті чи інші труднощі в сімейному

¹ Див. Буковинський А. та ін. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*. Київ 2014, 6.

² Див. Шикерява Т. *Не бюджетом єдиними. Україна Молода*. // umoloda.kyiv.ua № 199, 2003 (08.12.2022).

³ Див. Гридковець Л. *Абетка подружжя*. 2004, 186.

⁴ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 158.

житті з приводу насильства. Цей варіант має певну перевагу, тому що у важких умовах життя сім'ям з дітьми держава гарантує матеріальну підтримку, але недоліком цього підходу є те, що він не мотивує людину самостійно розв'язувати проблеми у своїй сім'ї. Також він є недостатньо ефективним, бо не може у ранній стадії виявити сім'ї, які опиняються у складних життєвих обставинах і потребує постійного зростання коштів, які необхідні для виплати соціальної допомоги.

Завданням другого варіанту програми є надання адресної соціальної допомоги. Залучити органи місцевого самоврядування, громадських об'єднань до праці в системі підтримки сім'ї. Цей варіант є добрий тим, що посилює відповідальність кожного з батьків за виховання дітей. Недоліком є те, що таких громадських об'єднань, які працюють з сім'ями є мало. Бачимо, що цей варіант здійснює підготовку молоді до подружнього життя, формує відповідальне ставлення до батьківства та до виховання дітей, забезпечує всебічну підтримку сімей, а особливо з дітьми⁵.

У 2015 році до підготовки молоді до шлюбу активно почали залучатися соціальні служби. Тож була розроблена та запроваджена ще одна програма цього спрямування, яка робила значний акцент на підготовці молоді не лише до шлюбу, але й до усвідомленого батьківства⁶.

Підготовка молоді юнацького та підліткового віку здійснюються переважно в середній школі. Тож у 2008 році міждисциплінарною командою, зібраною в Зарваниці, була розроблена програма для класних керівників 5-12 класів «Шлях до зрілості людини». Мета програми полягала у формуванні дітей статевої культури та поетапної підготовки підростаючого покоління до шлюбу в майбутньому. Організаційними керівниками програми були директор Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського міського педагогічного університету ім. Гринченка – Войцеховський М.Ф. та голова

⁵ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 158.

⁶ Див. Гридковець Л. (ред.) – Задесенець Н. – Кобаса А. *Підготовка молоді до подружнього життя: посібник для працівників соціальних та психологічних служб*. Київ 2015, 66.

ВСО «Християнська родина – світло Сходу» – греко-католицький священник о. Іван Гуня, а науковим керівником проекту – к.психол.н., завідувач кафедри психології Київського інституту бізнесу і технологій – Гридковець Л.М.⁷. Зазначена програма лягла в основу багатьох інших цільових та суміжних програм в Україні з підготовки школярів до подружнього життя в майбутньому⁸, зокрема і програми «Етика подружнього життя: для учнів 10-11 класів середньоосвітніх закладів навчання», 2012 року⁹.

У навчальний процес середньої школи у підготовці молоді до сімейного життя повинні бути впроваджені ще такі програми, як «Сімейні цінності», «Психологія стосунків між хлопцем та дівчиною», «Основи сім'ї» і т. д.

Програма «Основи сім'ї» необхідна для того, щоб підготувати учнів у школі до життя в суспільстві. В цій програмі учні повинні засвоїти соціальні, морально-етичні і правові норми, навчитися володіти навичками взаємодії, вміти співжити та співпрацювати у родині. Бачимо, які важливі цілі перед собою ставить ця програма. Важливий акцент вона ставить на питанні шлюбу, сім'ї та батьківства, на підвищенні цінності любові, яка сприяє розвитку гармонійних сімейних стосунків¹⁰. Ця програма має на меті вирішити такі важливі завдання: навчити учнів відповідально відноситися до шлюбу, подружнього життя, батьківства; виховувати особистості, які здатні з пошаною ставитися до членів сім'ї та представників іншої статі; учні повинні засвоїти знання щодо створення та розвитку щасливої сім'ї, основою якої є любов; підготувати молодь до сімейного життя, статевого виховання в нерозривному зв'язку з моральним вихованням і т. д. Підготовка молоді до сімейного життя повинна здійснюватися на всіх етапах вікового розвитку особистості. Саме тому у цій програмі задіяно багато різних наук: біології, медицини, християнської

⁷ Див. Гридковець Л. *Шлях до зрілості людини. Навчально-виховна програма для класних керівників 5-12 класів.* // Вісник КІБіТ, 2008. №2(9), 28-34.

⁸ Див. Гридковець Л. *Психологічні основи подружньої гармонії/ Інформаційно-методична збірка «За збереження родини. Проект у дії».* Київ 2008, 37-55.

⁹ Див. Гридковець Л. *Етика подружнього життя: для учнів 10-11 класів середньоосвітніх закладів навчання.* // Вісник КІБіТ, 2012 р. №3(19), 121-125.

¹⁰ Див. Буковинський А. *Програма. «Основи сім'ї».* Київ 2018, 5.

етики, правознавства, психології, педагогіки тощо¹¹. Програма «Основи сім'ї» ставить собі за мету зробити все необхідне, аби учні збагнули сутність та цінність шлюбу, сім'ї, батьківства, подружніх і батьківсько-дитячих відносин. Ця програма рекомендується для вивчення у 10-11-тих класах. Вона містить у собі такі розділи: «Я», «Я і ти», «Ми і діти», «Світ навколо нас»¹². За допомогою цієї програми діти повинні усвідомити єдність компонентів «Я – Сім'я – Країна»¹³.

Наступна програма, яку ми розглянемо – це є програма «Сімейні цінності». Метою програми є підготовка старшокласників до майбутнього сімейного життя та до сімейних цінностей, які побутують в українській традиції. Для того, щоб виконати мету цієї програми, необхідно виконати ряд завдань, які навчать молодь будувати сім'ю. Обов'язковою умовою специфіки цієї програми є проведення практичних робіт. Зміст, форми і методи вчителі повинні визначати самостійно. В програмі передбачено, що навчання проводиться окремо для юнаків та окремо для дівчат, є також індивідуальні консультації. Варто зазначити, що особливістю цієї програми є те, що вона розроблена для вихованців шкіл інтернатів¹⁴. Вона важлива тим, що ці діти виховувалися без родини, а тому не мали прикладу сімейного життя, або ж мали, але це був негативний приклад.

На сході України у 2014 році, коли почалися бойові дії постала найбільша криза у розвитку сімей. Війна сильно вплинула на єдність сім'ї. У той час був найбільший відсоток розлучень, тому надзвичайно важливим завданням стало навчання подружжя, а також молодих людей практичним принципам побудови міцних і щасливих відносин у шлюбі. Тому виникла потреба для створення курсу «Школа подружнього життя». «Школа подружнього життя» – це навчальний курс для старшокласників, він розкриває сутність найвищих духовних цінностей людини – любов, дружба, розуміння, повага, довіра,

¹¹ Див. Буковинський. *Програма. «Основи сім'ї»*, 7.

¹² Буковинський. *Програма. «Основи сім'ї»*, 8.

¹³ Див. Буковинський. *Програма. «Основи сім'ї»*, 8.

¹⁴ Див. Прит В. *Комплекс навчальних програм сімейного виховання. Сімейні цінності*. Івано-Франківськ 2012, 5.

терпимість. Цей курс для учнів 9-11-тих класів. Курс розглядає такі теми: «Як закохатися і не помилитися?», «Мистецтво вирішення конфліктів», «Сексуальні стосунки: коли починати?», «Відповідальне батьківство», «Планування сімейного бюджету» та інші¹⁵. Курс заснований на християнських цінностях традиційних для культури України, але подається як світський. Важливий акцент у цій програмі робиться на стосунках з батьками. Молодь повинна усвідомити, що батьки дали нам життя, вони дбають про нас. Варто сказати, що у свій час молоді пари також стануть батьками і тому необхідно на власному прикладі показати нашу повагу до батьків, аби вони усвідомили, шанування батьків несе довголіття та земні блага. Проект «Школа подружнього життя» утворився у Донецькій області. З 2018-го року цей проект вже розповсюджується у багатьох областях України.

Психологічним корпусом Центру у справах сім'ї та жінок Деснянського району було розроблено дві програми про щасливу сім'ю. Для пар, що мають серйозні наміри в стосунках і планують одружитися створена програма «Щасливі разом: відповідальність обох». Метою цієї програми є індивідуальна робота з парою. Це підготовка до шлюбу та вміння будувати відносини. Друга програма «Сім'я: робота над помилками» створена для пар, які мають часті конфлікти, або навіть планують розлучитися. Метою цієї програми є з'ясування тих чи інших причин конфліктів, які призводять до руйнування шлюбу та підготовка молодят до здорових стосунків у сім'ї.

У місті Києві з 2008 року у співпраці і за фінансової підтримки Головного управління у справах сім'ї та молоді КМДА були організовані курси підготовки до життя в подружжі¹⁶. Протягом цілого року проводиться 8 циклів по 13 тематичних занять. Ці курси створені для того, щоб ознайомити молодих людей як створити самодостатню, міцну і благополучну сім'ю. Основним принципом цих курсів є те, що спеціалісти, які готуються до проведення курсів для майбутнього подружжя, повинні знати, що вчителем може бути лише той, який

¹⁵ Олійник О. Програма. «Школа подружнього життя» // soippo.edu.ua (13.07.2022).

¹⁶ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 5.

живе згідно з тим, чому він навчає. Тому, що власний досвід – це є неоціненний скарб, який є основою успішного навчання. Курси є найбільш важливими для пар, які бажають створити власну сім'ю. Але вони є актуальними і для неодруженої молоді, яка прагне побудувати міцні та надійні взаємовідносини. Сім'ям, які хочуть удосконалити свої стосунки в подружжі, ці курси також зможуть допомогти. Важливими вони є навіть і для розлучених пар. Вони повинні зрозуміти причину розірвання свого шлюбу і не допустити помилок у майбутньому. Для того, щоб ці курси дійсно були дієвими, варто, щоб ведучі були максимально добре підготовлені, бо якщо слухачам буде не цікаво, вони не будуть відвідувати курси. В змісті програми кожного курсу повинні бути висвітлені такі теми: «Основи сім'ї», «Любов чи закоханість», «Мистецтво спілкування», «Віра і прощення», «Стосунки з батьками», «Подружня плідність», «Цивільний шлюб», «Церковний шлюб», «Батьківське благословення на одруження»¹⁷.

Перед подружжям наречених проводиться безпосередня підготовка. Така програма багато років реалізується в деяких регіонах країни, таких як у Львові, Києві, Донецьку і деяких інших. Станом на 2013 рік таку підготовку пройшли більше як 22 000 пар наречених. Цей курс проводить соціолог або методист, лікар, психолог, юрист. При проходженні курсу молоді люди краще пізнають один одного, обговорюють і обмірковують основні теми, які стосуються подружжя та сімейного життя. Ще молодята ознайомлюються і усвідомлюють роль сім'ї у життєдіяльності держави. Курс дає їм можливість осмислити значення духовності в житті людей та подружжя. Після проходження курсу вони мають можливість без поспіху прийняти рішення про укладення шлюбу та створення сім'ї. Навчання повинно розкрити цілісність системи сімейних цінностей і традицій, а також підготувати молодих людей до вступу в шлюб та до відповідального батьківства. Метою цих програм є також зменшення рівня напруги і жорстокості в нинішньому суспільстві. Держава, яка здійснює

¹⁷ Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 36.

інвестиції у підготовки молоді до сімейного життя насамперед дбає про процвітання держави¹⁸.

До програмного комплексу «Сімейні цінності» входить ще навчальна програма «Щаслива сім'я – творчість двох»¹⁹. Програма розглядає мету та сенс життя молодих людей. Вона пропонує такі теми: «мої життєві цілі», «родинні цінності та традиції», «краса стосунків між хлопцем та дівчиною», «мистецтво бути подружжям» та інші. Завдання цієї програми навчити учнів, як формувати правильно стосунки між хлопцем та дівчиною. Навчити дітей пояснювати специфіку гендерних ролей особистості, дати їм усвідомлення, що вони є особи конкретної статі. Вміти характеризувати якості, які притаманні чоловіку та жінці. Виховувати у дітей бажання створити сім'ю. Вміти визначати образ власної майбутньої щасливої сім'ї. Бачимо, що освітні програми намагаються зробити все для того, аби навчити молодят бути сім'єю. Навчити молодь розуміти, що сімейні цінності, які традиційні для українського народу складають основу майбутньої власної сім'ї. Щаслива сім'я є та, де процвітає любов, де є повага і згуртованість.

2.2. Християнські програми з дошлюбної підготовки молоді.

Кожна людина створена з любові і для любові, на «образ і подобу Божу». Першою спільнотою для виховання дитини є сім'я. Вона ж і є першою школою любові. Якщо батьки виховують дитину з любов'ю, то вона не може вирости агресивною, поширювати злість, обман, ворожнечу. Коли дитина відчуває в сім'ї любов, повагу та турботу, то її не потрібно досягати цього в колі однолітків чи в середовищі вулиці.

На сьогоднішній час українська родина переживає такі проблеми, як заробітчанство та війна. Вони є причинною розлучень, появляються розбиті сім'ї, необдумані шлюби серед молоді та втрати моральних цінностей. Коли

¹⁸ Див. Буковинський. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*, 5.

¹⁹ Див. Прит. *Комплекс навчальних програм сімейного виховання. Сімейні цінності*, 9.

батьки довгий час не живуть зі своїми дітьми, то діти та підлітки не одержують тієї батьківської опіки, любові, підтримки та спілкування, які в період їхнього зростання їм найбільше необхідні. Разом із відсутністю батьків слабшає і християнське родинне виховання, а «вихователями» стають ровесники, преса, телебачення та інтернет. Все це виховує не любов і моральність, а всездозволеність, агресивність та моральну безвідповідальність.

Молодь сьогодні повинна не просто бути в Церкві, а потребувати її як спільноти, яка може допомогти віднайти життєву дорогу. Сьогодні головними напрямками, в яких треба розвивати церкву – це є слухання, розмірковування і прийняття рішень. Важливим акцентом для пізнання Бога молодими людьми є катехизація²⁰. Варто зазначити, що Церква – це не програма навчання, це – спільнота. Молодь у сьогоднішній час потребує що раз глибше занурюватися у спільноту. Церква завжди робить акцент на доброму та гідному подружжі. На Папському синоді єпископів звернули увагу на підготуванні молоді до шлюбу. Єпископи зауважили, що передподружня підготовка – це не лише проходження курсів, а й виховання молоді здатності по-справжньому любити. Сьогодні молодь потребує Церкви, яка не вимагає слідувати певним ритуалам, а повинна допомогти знайти дорогу до Бога. Кожен душпастир на своєму прикладі повинен показувати, якою є його віра у Бога. Сьогодні дуже велика частина молоді відчуває кризу присутності батьків через війну. Саме тому церковна спільнота повинна бути матір'ю та вчителькою²¹.

З 2003 року при храмі св. Василя Великого (м. Київ) діє програма з підготовки молоді до шлюбу, яка представлена у двох блоках: теологічному та психологічному. Теологічний блок охоплює теми: святе таїнство подружжя, християнська віра як основа життя людини та джерело подружньої гармонії, заповідь любові та її взаємозв'язок із Божими заповідями, основні таїнства христової церкви, таїнство святого вінчання. Психологічний блок висвітлює теми: екзистенційного покликання людини, сакраментальність покликання

²⁰ Див. Блаженніший Святослав. Інтерв'ю про молодь: бути в Церкві від 31.10.2018 / інтерв'юер Яців І. // youtube.com/watch?v=1bjV_wwH8Os (09.02.2023).

²¹ Див. Блаженніший Святослав. Інтерв'ю про молодь: бути в Церкві від 31.10.2018.

чоловіка та жінки, духовно-психологічні засади ідеального подружжя, чинники духовно-психологічної руйнації подружніх гармоній, шляхи відновлення духовної єдності подружжя, природні закони подружньої сексуальності, розлади еротичного компоненту подружньої взаємодії, зародження нового життя – дар та відповідальність, подружжя як єдиний психологічний механізм, вікові та родинні кризи сімейного життя, конфлікти та методи їх подолання, засади романтики в родині тощо²².

У 2016 році владикою Тарасом було засновано центр передподружнього приготування Стрийської Єпархії УГКЦ. Сьогодні центр складається з дев'яти відділень. Навчальна програма цього центру охоплює такі предмети²³:

- «Бог і людина»;
- «Богослов'я подружжя»;
- «Психологія подружжя та сім'ї»;
- «Канонічне і цивільне подружнє право»;
- «Біоетичні аспекти подружжя та сім'ї»;
- «Відповідальне батьківство».

Такі відділення центру передподружнього приготування створенні майже по всій території України. Бачимо, що церква пропонує свою допомогу у формуванні доброго подружжя.

За духовної Підтримки Сестер Службниць з Києва та отця В. Мальчина були створенні вечори для закоханих. Програма цих вечорів полягає у підготовці молоді до таїнства подружжя. Цікавим є те, що вона організована подружніми парами спільноти «Подружні зустрічі». Ця програма є унікальною тим, що вона відбувається в дусі діалогу. На цих вечорах пари, які зустрічаються або готуються до шлюбу, мають можливість обговорити всі питання для майбутнього життя в подружжі. Це ще одна чудова ініціатива церкви, яка допомагає майбутнім подружжям²⁴.

Наступною ініціативою церкви є посібник «Тіло – храм Святого Духа» як програма статевого виховання для дітей 12-13 років. У цьому посібнику описується певна інформація про людину, сім'ю, стосунки у родині. Тут ми

²² Див. Гридковець Л. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*. Харків 2011, 40.

²³ *Центр передподружнього приготування // Стрийська Єпархія УГКЦ* old.stryiugcc.org.ua (16.07.2022).

²⁴ Див. Буштин Х. *Вечори для закоханих // spz.net.ua* (16.07.2022).

можемо бачити вчення Церкви про те, що статевість – це дар Божий людині, так як і її життя, а подружжя – це Святе Таїнство. Цей посібник призначений для християнського виховання в парохіяльних катехитичних школах, а також може використовуватися у середній школі при викладанні християнської етики. Варто зазначити, що такого роду посібник буде певним путівником для молоді у сфері статевої. Він допоможе краще зрозуміти особі, яка є у молодому віці всі тонкощі цієї теми.

Метою цієї програми є допомогти катехитам у вихованні дітей на засадах християнської моралі; формувати покликання до святості молодої людини у всіх аспектах її життя: у соціальному, емоційному, інтелектуальному, психологічному та духовному. Допомогти молодим людям зрозуміти, що всі ми є істотами статевими і що стать – це набагато більше, аніж зовнішні різниці у будові тіла; виховувати чистоту та подружню вірність; готувати до подружнього та сімейного життя²⁵.

Щоб надати знання у сфері статевої молоді, щоб підлітки зрозуміли ті зміни, які відбуваються у молодому організмі і не робили необдуманих кроків та помилок, створена ця програма статевого виховання. У ній розглядається питання сприйняття підлітком сім'ї як першої спільноти любові, охорони власної інтимності дітей, те як вони обирають друзів, як проводять вільний час. Діти вчать виявляти вдячність Богові, батькам за дари Божі. До цієї програми входять такі теми²⁶:

- «Творимо спільноту дружби та любові»;
 - «Молимося і відпочиваємо»;
 - «Мистецтво спілкування в сім'ї»;
 - «Конфліктні ситуації в сім'ї та шляхи їх вирішення»;
 - «Людина – істота статева»
- Та багато інших тем, які можуть посприяти кращому формуванню молоді.

У період юнацького віку молоді люди часто закохуються, велику увагу приділяють особам протилежної статі. В цей час виникають такі почуття:

²⁵ Див. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (12-13 років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2005, 12.

²⁶ Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (12-13 років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2005, 3.

вірність, прив'язаність, відповідальність за себе та близьку людину. Буває, що у цьому віці молоді люди нерідко мають досвід перших статевих стосунків. Цим вони порушують принципи дошлюбної чистоти. У них виникає негативне ставлення до статевої. Варто розуміти, що перший статевий досвід має значення в міжособових стосунках. Якщо людина відчуває при ньому страх, неспокій, приниження, примус, то це може негативно вплинути на самооцінку, заблокувати відкриті довірливі стосунки з іншими в майбутньому. Фізичний розвиток завжди відбувається швидше ніж розумовий, суспільний чи релігійний. Молода дівчина у 17-18 років вже може зачати дитину, але вона ще не є готовою піклуватися про чоловіка та дитину. Молоду людину можна вважати зрілою, коли вона досягне певного рівня розвитку у таких сферах: фізичній, психічній, суспільній, релігійній. Фізичний розвиток настає тоді, коли організм молодої людини стає витривалим, коли її органи готові до зачаття та народження дітей. Психічний – це інтелектуальний та емоційний розвиток. При суспільному людина фінансово незалежна, здатна до співжиття в суспільстві. У свою чергу релігійний розвиток – це усвідомлення і переживання свого зв'язку з Богом, спільнотою, світом²⁷.

У віці 17-18 років молодь шукає власну ідентичність, пізнає себе та світ. Це час роздумів та самоаналізу. У цей час молоді особи дуже прискіпливо аналізують свій вигляд, думки, відчуття та поведінку. Їм здається, що люди, які їх оточують шукають у них ті чи інші недоліки. Тому вони схильні не сприймати критику із зовні, дратуються, емоційно неврівноважені. Основним завданням цього віку – це дати відповідь самому собі на запитання «Хто я є?» Коли особа усвідомить, яка є її роль у цьому житті, вона зможе в майбутньому обрати для себе професію і стабільно жити у суспільстві. Саме тому важливо спрямувати молодь до самовдосконалення, самовиховання та плекання покликання. Коли хлопець і дівчина збільшує свій особистий досвід, вони реально бачать свої можливості. У них зникають вимоги до оточення. Маючи

²⁷ Див. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (17-18 років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2006, 10.

власні переконання, молоді люди вступають на шлях до дорослості, можуть відповісти на особисті запитання про себе, світ і про сенс життя.

Характерними у цьому віці є прискіпливість у дотриманні моральних норм. Юнаки та дівчата часто сумніваються і думають як стати морально бездоганними. Переоцінюються особисті принципи і моральні норми, з'являється новий погляд на власні риси та можливості. Молодь прагне до самовдосконалення, працює над собою, щоб максимально наблизитися до особистого ідеалу. В цьому віці формується правдивий образ Бога. Відносини з Богом стають тіснішими і набувають індивідуального характеру. Молоду людину слід залучати до життя місцевої релігійної християнської спільноти. У такий спосіб буде задіяно весь її талант та можливості.

Основним завданням програми статевого виховання для молоді юнацького віку зробити все, аби особи цього віку зрозуміли значення того, що Бог створив людину чоловіком та жінкою. Допомогти молодим особам свідомо вибрати своє покликання та життєдіяльність. Завдання душпастирів, катехитів, вчителів, які будуть черпати із цієї програми:

- намагатися виховати шанобливе ставлення до сім'ї, шлюбу, дітей та батьків, а також до самих себе;
- розповісти про проблеми, які можуть настати після дошлюбних статевиx стосунків;
- виховати до відповідального та свідомого ставлення до особистого життя в чистоті;
- формувати сповнене поваги та моральності ставлення до себе та до інших, до статі чоловічої і жіночої;
- виховувати відповідальність за свої вчинки, за продовження роду, за майбутнє своє та іншого²⁸.

Молоді люди повинні усвідомити, що Бог дарував людині статевість, а разом з нею і відповідальність та заклик до чистоти. Любов здатна захистити нас від егоїзму. Часто у нас виникає запитання; «Як можна вплинути на психостатеву поведінку молоді?» Відповідь може дати погляд молодої людини на її майбутнє, адже кожен знає, що в нього буде сім'я і діти. Входячи у дорослий світ, юні особи приймають рішення, як вони діятимуть у суспільстві.

²⁸ Програма статевого виховання (17-18 років) «Тіло Храм Святого Духа», 16.

Перед тими, хто проводить курси статевого виховання для молоді стоять дуже важливі завдання – показати правильний шлях у житті. Реалізувати все це є дуже важко, але за допомогою молитви та наполегливої праці є можливим, бо в цьому допомагає Бог.

Однією з найпоширеніших проблем у статевому вихованні молоді є уникання у суспільстві, у сім'ї розмов про статевість із підлітками та молоддю. З одного боку є дуже багато тем статевого, еротичного характеру, а з іншого ці теми не обговорюються відкрито з молоддю. Програма «Тіло – храм Святого Духа» звертає увагу на такі проблеми, які існують у суспільстві. Першою проблемою є небажання молодими сім'ями народжувати дітей, радше користуватися контрацептивними засобами. Контрацепція – це всякі засоби та дії, які мають на меті запобігти зачаттю дитини. Варто пояснювати молодим особам, що застосування контрацепції є гріхом, адже це є замах на життя майбутньої дитини. Нищення плідності є надзвичайно глибоким нерозумінням сутності подружжя. Воно негативно впливає на саме подружжя. Інша проблема, яка існує у суспільстві є вчинення абортів. Аборт – це беззаперечно гріх. Люди, котрі вчиняють його, або спричиняються до нього, чинять убивство. Варто пояснювати молоді, що Бог обдарував людину плідністю, дав їй можливість передавати життя, але жодним чином не давав людині права обирати, жити чи ні зачатій дитині. Через аборт жіночий організм зазнає неабияких фізичних та психічних труднощів. Часто подружжя, яке вчинило такий гріх стає безплідним і все життя жаліє про цей вчинок. Гострою проблемою сьогодення є гомосексуалізм. Християнська програма наголошує на тому, що справжня любов, яка є від Бога, є виключно між чоловіком та жінкою. Душпастирі, катехити, викладачі у школах повинні доносити до молоді, що гомосексуалізм суворо є засудженим у Святому Письмі. Книга Левіт називає такі вчинки «гідотою» (Лев. 18, 22; 20, 13). Ще у книзі Буття є опис знищення Содому, в якому було дуже багато гомосексуальної поведінки. У Новому Завіті апостол Павло зачисляє гомосексуалізм до гріхів, за які вилучають з Божого царства (1

Кор. 6, 9). Гомосексуальний акт сам собою внутрішньо розладнаний і не може бути виправданий за жодних обставин²⁹.

Наступною проблемою для сучасної молоді є куріння. На сьогоднішній час молодь вважає це чимось крутим і це нібито є характеристикою того, що вони вже є самостійні та дорослі. Потрібно доводити до них, що паління навпаки є виявом незрілості та невміння володіти собою. У Всесвітній організації охорони здоров'я свого часу дійшли до висновку, що, якщо не вжити дієвих засобів проти тютюнопаління, то через 25 років від куріння можуть гинути десять мільйонів чоловік щороку. Саме тому ця організація прийняла таку конвенцію, яка має обмежити рекламу тютюну аж поки не буде повної заборони на куріння³⁰. Ще однією бідою нашого суспільства є надмірне споживання алкоголю. Алкоголізм призводить до загрози життю людини. Варто зазначити, що алкоголізм може призвести до розпаду сімей, побоїв, насилля. Зловживання алкоголем є моральним злом та гріхом. Особи, які мають таку залежність, частіше всього є безвідповідальними, не вміють тверезо мислити. Вони перетворюються на тягар своєї сім'ї.

Однією з глобальних суспільних проблем в Україні є наркоманія. Наркотик з грецької перекладається як «той що затьмарює свідомість»³¹.

Катехизм католицької церкви вчить:

«Вживання наркотиків завдає великої шкоди здоров'ю і життю людини. Воно є важкою провиною, за винятком коли вмотивовано медичними приписами. Таємне виробництво наркотиків і торгівля ними є прямою причиною спокуси; вони є безпосередньою співпрацею у провині, бо спонукають до вчинків, які суперечать моральному закону»³².

Всякого роду гріх потрібно відкидати. Майбутнє людини творять ті вчинки, які вона чинить вже сьогодні. Потрібно навчати молодих людей відповідальності, молитви, вміти серед всякого роду пропозицій обирати добро, яке дав нам Господь. Основою життя молоді людини повинно бути самоствердження, вміння бути відповідальним за своє життя та за життя інших

²⁹ Див. Програма статевого виховання (17-18років) «Тіло Храм Святого Духа», 127.

³⁰ Див. Програма статевого виховання (17-18років) «Тіло Храм Святого Духа», 132.

³¹ Див. Програма статевого виховання (17-18років) «Тіло Храм Святого Духа», 140.

³² СИНОД ЄПИСКОПІВ УГКЦ. Катехизм Католицької Церкви. Львів 2002, 2291.

людей. Коли ми навчимося бути з Богом, то не матимемо жодної проблеми у нашому житті. Подружнє життя потребує Бога, а не гріховних вчинків. Адже Бог єднає сім'ю в єдине ціле, а гріх роз'єднує. Молоді пари, одружившись, прагнуть створити спільноту, в якій вони будуть доповнювати одне одного, щоб співдіяти з Богом у великих завданнях – кохати, поважати та берегти одне одного, народити та виховати дітей.

2.3. Вагомість спільних зусиль Церкви та Держави у формуванні готовності молоді до шлюбу.

Плином часу змінюються державні та суспільні уклади. На зміну одним цінностям приходять інші. Люди постійно перебувають у пошуках нових рецептів і моделей, щоб досягнути успішне та щасливе життя, але Божі принципи завжди будуть актуальними, незмінними та дієвими крізь призму багатьох тисячоліть.

Підготовка молоді до шлюбу є добрим фундаментом для майбутнього сімейного життя та розвитку суспільства. Зміни, які відбуваються в сім'ї впливають на суспільні відносини та стан і розвиток суспільства. Церква та держава прагне, щоб суспільство перебувало у гармонії та мало змогу розвиватися у тих чи інших сферах. Цю гармонію вчимося творити ще у подружжі. Саме у сім'ї, малій Церкві ми навчаємося любові, діалогу, через який пізнаємо один одного та долаємо ті чи інші труднощі. Цей діалог та любов також є необхідними і у суспільних відносинах. Адже базуючись на них, ми можемо досягти багато більше успіху.

Майбутнє нашої держави залежить від правильного виховання молоді. Важливо, щоб духовність стала для них основою життя. Можна ствердно сказати, що виховання та підготовка молоді до сімейного життя завжди буде однією із найважливіших потреб у житті суспільства. Сім'я – це інститут, що ніколи не існував і не буде існувати окремо від суспільства. Згідно із статтею 3 сімейного кодексу України, сім'я є первинним та основним осередком

суспільства³³. Сім'я повинна у своїй суті містити кохання, вірність, чесність, піклування, повагу, синівську та дочірню вдячність, родинну солідарність та багато інших добрих характеристик.

На превеликий жаль сьгоднішнє суспільство ризикує стати деперсоналізованим і зведеним до маси, а отже існує велика ймовірність дегуманізації. У свою чергу це призводить до негативних наслідків, як алкоголізм, наркоманія та навіть тероризм. Іншими словами людина просто шукає можливості «втекти від дійсності»³⁴. Та не варто дивитися на все крізь призму песимізму, адже сім'я сьогодні ще випромінює могутню енергію, яка здатна врятувати людину, підтримати в ній усвідомлення власної гідності, що є дарована нам самим Богом. Варто зауважити, що дуже важливо, щоб суспільна роль сім'ї виражалася в суспільній позиції та навіть у формі політичного втручання. Необхідно, щоб сім'ї робили кроки для того, щоб закони та інституції держави не лише не порушували права та обов'язки сім'ї, а підтримували та захищали їх. Важливо, щоб сім'ї розуміли власну роль у сімейній політиці, а також не боялися брати на себе відповідальність за позитивні зміни в суспільстві. У іншому випадку вони ризикують стати першими жертвами того зла, на яке не звертали увагу протягом довгого часу. Саме тому Церква та держава пропонують програми, які ми описували вище, для підготовки молодих пар, котрі б бажали утворити власну сім'ю.

Варто зазначити, що на превеликий жаль українські сім'ї не виконують завдання доброго виховання дітей, оскільки згідно з статистикою, багато подружніх пар розлучаються, роблячи при цьому боляче і собі, і власним дітям³⁵. Саме тому не лише Церква повинна доносити до суспільства, що виховання, правильна підготовка до сімейного життя є надзвичайно необхідним елементом для суспільства. У цьому повинна брати участь держава, яка на законодавчому рівні буде гарантувати всі добрі та традиційні сімейні цінності. Сьгоднішня молодь, на жаль, мислить категоріями більш матеріальними. Вони

³³ Див. Буковинський А. «Основи сім'ї». Робочий зошит для учнів 10 клас. Київ 2021, 7.

³⁴ Див. Буковинський. «Основи сім'ї». Робочий зошит для учнів 10 клас, 9.

³⁵ Див. Буковинський. «Основи сім'ї». Робочий зошит для учнів 10 клас, 9.

вбачають головними речами ті речі, які є другорядними. Предметом турбот переважно стають – приміщення для проведення урочистостей, красивий одяг, святкове меню, запрошення, фотограф та багато іншого³⁶. Коли все це мине, то залишаться лише спогади про вчорашній день, фотографії та відеозаписи з весілля. Іншими словами все до чого так готувалося просто проминуло. Прийде новий день, у якому вже буде лише «Ти» і «Я», чоловік та жінка³⁷. Маємо мати глибоке усвідомлення того, що шлюб не будується виключно на якихось емоціях чи інших видуманих причинах. Шлюб повинен будуватися на любові, глибокій духовній злуці молодих осіб.

Програми, які напрацьовує Церква чи держава, мають на меті допомогти підготуватися молоді до майбутнього життя в подружжі. У програмах, про які ми говорили вище, говориться про сутність та потрібні умови для міцної сім'ї. Програми мають на меті підтримувати позитивну атмосферу справжньої, міцної сім'ї. Вони ставлять собі за завдання зберегти та примножити любов.

17 червня 2015 року відбулося парламентське слухання на тему «Сімейна політика України – цілі та завдання». Учасники парламентських слухань відзначили, що інститут сім'ї є важливою ланкою суспільства, де формується особистість людини³⁸. У той самий час проблеми інституту сім'ї, які роками накопичувалися в умовах економічних, соціально-політичних і духовно-культурних трансформацій українського суспільства, були ще більше загостреними у 2014-2015 роках через російську агресію та складну соціально-економічну ситуацію³⁹. Варто зазначити, що органи державної влади роблять певні кроки щодо реалізації сімейної політики. Наприклад у травні 2013 року Кабінетом Міністрів України стало затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року, про яке ми вже згадували⁴⁰. Та варто звернути увагу на те, що на сьогодні вся увага держави звернена насамперед на сім'ях, що потрапили у складні життєві обставини. Однозначно

³⁶ Див. Буковинський. *«Основи сім'ї»*. Робочий зошит для учнів 10 клас, 16.

³⁷ Див. Буковинський. *«Основи сім'ї»*. Робочий зошит для учнів 10 клас, 16.

³⁸ Див. Буковинський А. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї»*. 11 клас. Київ 2019, 158.

³⁹ Див. Буковинський. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї»*. 11 клас, 158.

⁴⁰ Див. Буковинський. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї»*. 11 клас, 158.

необхідно підтримувати такі сім'ї і робити все, щоб їм допомогти, але варто пам'ятати про підтримку звичайних сімей з дітьми. Потрібно популяризувати сімейні цінності, підтримувати та поширювати раціональну статеву поведінку, створювати нові програми для підготовки молоді до сімейного життя, які б робили акцент на духовному житті.

Через певне погіршення соціального становища громадян України, відсутність певних необхідних умов для забезпечення майбутнього дітей, відбувається зменшення народжуваності, частіше стаються розлучення, існують сім'ї, які мають одну дитину. Часто батьки змушені зосереджувати свою увагу на пошуку певного додаткового заробітку. Саме через це вони не мають можливості повноцінно виховувати своїх дітей. Це призводить до сімейних конфліктів, поширення соціального сирітства, дитячої бездоглядності та безпритульності. Через різке скорочення державного фінансування санітарно-курортного лікування, оздоровлення та відпочинку дітей, занять спортом у юнацьких спортивних школах, а також відсутність уваги батьків до своїх дітей, на жаль, все призводить до зростання підліткової злочинності та погіршення стану здоров'я дітей⁴¹. Варто зазначити, що під час російської агресії та окупації українських територій відбулося зубожіння сімей з дітьми. Зросла кількість дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування.

Ми повинні розуміти, що за таких складних умов сімейна політика повинна стати однією із пріоритетних складових комплексної державної політики. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, інститути громадського суспільства повинні об'єднатися навколо інвестиції в українську родину, бо це інвестиція в майбутнє України⁴².

Висновок:

Підготовка молоді до сімейного життя є важливою складовою у формування зрілої та відповідальної особистості, особливо в умовах наявної війни та

⁴¹ Див. Буковинський. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї»*. 11 клас, 158.

⁴² Див. Буковинський. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї»*. 11 клас, 159.

демографічної кризи обумовленої нею. Щоби сформувати відповідальне мислення у молоді щодо комунікацій між хлопцями та дівчатами, як майбутніх чоловіків та дружин, батьків та матерів, вже із середньої школи має розпочинатися підготовка молоді до подружнього життя. У першому підрозділі здійснено аналіз наявних освітніх програм, спрямованих на допомогу молоді у підготовці не лише до самого шлюбу, але й до відповідального батьківства. Освітні програми забезпечують молодих людей необхідними знаннями з розуміння суті і значення подружніх стосунків, видів подружньої комунікації, методів подружньої взаємодії, формують до себе та осіб протилежної статі повагу, та орієнтують на відповідальність за свою родину.

На сьогоднішній день спостерігається послаблення християнського родинного виховання, оскільки батьки і навіть матері захищають нашу Батьківщину, а тому дуже часто не можуть приділити увагу своїм дітям. Саме тому велику відповідальність покладено на Церкву та її душпастирів, які повинні працювати з молодими людьми та бути для них добрими духовними наставниками. Центри передподружнього приготування створенні майже по всій території України. Церква веде активну роботу у формуванні доброго подружжя. Багато уваги приділяється курсам статевого виховання молоді. На цих курсах звертають уваги на проблеми, які існують в суспільстві: контрацепція, аборти, гомосексуалізм, куріння, наркоманія. Християнські програми навчають молодих людей відповідального ставлення до себе та тих, хто їх оточує. Також вони мають на меті показати, що таке справжня свобода, яка полягає у тому, щоб замість зла обирати добро, а також надати розуміння того, що кожне подружжя, яке бажає бути міцним та щасливим потребує Бога.

Сьогодні інститут батьківства в Україні перебуває у критичному стані, але Церква завжди, перебуваючи поруч із своїми вірними, шукає різні моделі як можна допомогти сім'ям, які потребують допомоги. У цьому розділі ми проаналізували програми, розроблені фахівцями як з боку церкви, так і держави, які можуть, при їх активному впровадженні, допомогти молоді юнацького та підліткового віку гідно підготуватися до шлюбу. Сьогодні

допомога молодим особам, які прагнуть створити свою сім'ю повинна стояти чи не на першому місці. Щасливі сім'ї, які живуть у злагоді – це вирішення багатьох проблем: соціальних, моральних, психологічних та духовних, адже, як неодноразово вже наголошувалося, сім'я – це головний інститут з якого все розпочинається.

РОЗДІЛ 3

РОЛЬ СВЯЩЕННИКА У ПІДГОТОВЦІ МОЛОДІ ДО ШЛЮБУ

«Майбутність належить тим народам, у яких подружжя є святою річчю, – у яких родинне життя чисте і святе» (Андрій Шептицький). Цей вислів Андрія Шептицького є актуальним і до сьогодні. Адже як ми вже говорили у попередніх розділах міцна сім'я – міцна держава. Митрополит Андрій Шептицький навчав молодь вивчати Святе Письмо кожного дня. Та ці слова відносяться не тільки до молоді, але і до священників, які повинні провадити молодих людей до чистого, святого подружжя, про яке говорив сам Господь.

Отже у цьому розділі ми розглянемо як повинен священник проповідувати, катехизувати та проводити реколекції для молоді, щоб таким чином показати їм справжню цінність подружнього життя.

3.1. Проповіді як елемент підготовки підлітків та юнацтва до шлюбу.

«Як колись в Україні сім'я рятувала Церкву, так тепер святим обов'язком Церкви є рятувати сім'ю» (Блаженніший Святослав). Маємо розуміти ту велику відповідальність, що лежить на Церкві Христовій, тобто на священниках і на всіх вірних Церкви. Вона лежить також на християнських родинах, які повинні творити, захищати і рятувати родину, особливо у важкий час війни.

Війна, яка прийшла до нас через збройну агресію Російської Федерації, внесла багато своїх коректив у життя наших родин. Багато родин страждає від розлуки, ще інші змушені залишити власні домівки, аби знайти спокій, безпеку. Звичайно все це супроводжується серйозним нервовим напруженням. Знаємо, що подружжя полягає у нерозривному зв'язку подруг аж до смерті. У час війни необхідно пам'ятати, що окрім мілітарної агресії маємо також справу з духовною війною. Християнин – це той, хто постійно перебуває у боротьбі. Лукавий, диявол завжди використовував ситуацію війни, насилля, ненависті, ситуацію втрати, щоб таким чином повністю зруйнувати нашу віру. Він робить все, щоб посіяти сумнів у Божій любові щодо нас. Час від часу у кожного з нас

в цей нелегкий час приходять такого роду думки, а де зараз Бог? Чи взагалі Бог існує? Чому Він не чує наших молитов? Та багато інших подібних запитань.

Один із волонтерів, який допомагав у перепохованні тіл вбитих людей в Бучі не приховував свого обурення та розпачу. Він сказав, що не вірить у Бога, бо якби був Бог, якби Він існував, то цього б не допустив. Бачимо, що цей чоловік не зміг стримати злість, яка його переповняла¹.

Можна зрозуміти його розпач. Варто молитися за таких осіб, які подібно мислять, страждають, бо це дійсно велике страждання. Отож, християни покликанні до переживання нашого життя у парадигмі віри. Безумовно нам важко пояснити присутність зла у цьому світі. Чому? Ми часто мислимо і оцінюємо ті чи інші ситуації з земної перспективи. Натомість Бог дивиться на наше життя з перспективи життя вічного. У нашому житті нас переважно цікавить, щоб ми були живі, здорові, щасливі. Все це є наше природне бажання. Господь перш за все прагне, щоб ми осягнули життя вічне. Можливо для того, щоб ми осягнули це, нам потрібні страждання, очищення, яке Бог допускає. Точно сказати важко, але маємо розуміти, що в Божу педагогіку абсолютно вписується хрест². Нам легко жити, коли страждання є десь далеко від нас, але коли вони приходять до нас, виявляється не так просто є прийняти хрест. Інколи буває так, що ми згіршуємося хрестом, бо ж часто говоримо, що це абсолютно не можливо, що це Бог міг допустити³. Тут варто пригадати слова апостола Павла, – «Бо слово про хрест – глупота тим, що погибають, а для нас, що спасаємося, сила Божа» (I Кор. 1,18). Коли ми приймемо хрест, ми приймемо ситуацію, в яку Бог нас помістив. Це стане для нас мудрістю та силою Бога⁴.

У Святому Письмі ми читаємо багато розповідей, які описують страждання невинного. Наприклад дуже непростим періодом для ізраїльського народу є період макавейських війн. Коли ми прочитаємо 1-шу та 2-гу книгу Макавеїв, то

¹ Див. Лаба Р. Катехиза «Подружжя у часі війни» // www.rodyna.org.ua (24.10.2022).

² Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

³ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

⁴ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

побачимо, що там є безліч описів, де ізраїльтяни віддають життя за свою віру, щоб не порушити закон, щоб не осквернитися, не порушити Божого права. Варто згадати мучеництво сімох синів, яких матір заохочувала, аби вони трималися при вірі і не зрадили Бога. Бачимо, як матір не стільки дбала про їхнє життя земне, скільки про життя вічне. Власне у цьому полягає справжнє материнство, справжнє батьківство, щоб перейматися тим, аби діти отримали життя вічне. Автор книги Макавеїв говорить, що втіху, надію маємо у святих книгах, які є у наших руках. Слово Боже є отим світочем, тією надією, що освітлює наше життя, дає нам силу. Тому дуже важливо у дні в які переживаємо ту чи іншу скруту, чи як зараз у час війни звертатися до Божого слова⁵.

Безумовно книгою як такою, що представляє нам страждання праведника є книга Іова. Вона описує страждання праведника, який ні в чому не винен. Бачимо опис того, як до нього приходять друзі і говорять йому, що насправді він грішник, тому тепер і страждає. Та правдою є те, що ніякого гріха Іов не вчинив, своїм стражданням він прославляв Бога. Іов не проклинав Бога. Навіть, коли його власна дружина оскаржувала його, намовляла, щоб він прокляв Бога, він не послухав її⁶.

У своїй катехизі о. Роман Лаба зазначає, що Іов є прототипом Ісуса Христа⁷. Адже Ісус Христос також є невинним праведником та все ж постраждав за усіх нас. Тому нехай хрест буде для нас поясненням сенсу страждання, нехай буде запрошенням, щоб ми взяли участь у пасхальній таємниці Ісуса Христа, в Його стражданнях і смерті, щоби взяти участь також і в Його Воскресінні. У важкі періоди нашого життя дуже важливо, щоб наше серце не опановувала ненависть. Важливо, щоб цю важку дійсність ми переживали у категоріях Нагірної проповіді. Нагірна проповідь є кодексом християнина⁸. У цій проповіді читаємо слова «любіть ворогів ваших». Сьогодні

⁵ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

⁶ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

⁷ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

⁸ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

виникає запитання, як це взагалі можливо? Це питання є дуже поширене серед молоді України, які переживають цей нелегкий час війни. Ми часто мислимо, що любов – це щось сентиментальне, але у дійсності це не так. Любити ворогів означає бажати, щоб у їхньому житті звершилася передусім воля Божа⁹. Саме у цьому полягає справжня любов до ворогів. Ця війна, яка є сьогодні, з одного боку відкриває нам бачення того, що всі проблеми, які були до війни, взагалі не є проблемами у порівнянні з тим, що маємо тепер. Вона показує нам наскільки ми є ще незрілими до того, аби приймати серйозно слова Христа, що мало у нас віри. Тому у сьогоднішній важкий час є так необхідно приймати все те, що говорить Господь. Власне тому нехай хрест буде отим світлом, що буде освітлювати ту ситуацію, в якій ми опинилися¹⁰.

Для ефективності проповідання варто використовувати моделі донесення інформації, яку застосовував Ісус Христос в своїх проповідях та які надалі доводять свою ефективність, а саме притчі та наочні приклади. У книзі «Долаймо труднощі разом з дитиною» Л. Гридковець зазначає, що в основі притч лежить психотерапевтична метафора, яка дозволяє уникати захисні реакції людини і доносити глибинний зміст сказаного не тільки до її свідомості, але й несвідомого¹¹. Також автор пропонує формулу побудови психотерапевтичної метафори: «жили-були» - «одного разу» - «тоді вирішив» - «для цього довелося подолати» - «в результаті отримав», що дозволяє слухачеві спільного з героєм притчі визначити проблему, подолати труднощі і отримати гідний результат.

Для цільових проповідей можна також використовувати готові притчі, наприклад отця А. Грюна або інших сучасних авторів.

Натомість позитивні приклади життєвих історій дозволяють людині відчувати впевненість в тому, що будь яку проблему можна вирішити, і будь-яку складність подолати. Приклади тих, хто з молитвою на вустах зміг захистити свою родину від внутрішніх та зовнішніх ворогів, подолати спокуси, вистояти в

⁹ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (25.10.2022).

¹⁰ Див. Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (25.10.2022).

¹¹ Див. Гридковець. *Долаймо труднощі разом з дитиною: казкотерапія дитячих проблем*. Львів 2013.

любові дає можливість слухачеві усвідомити, що з Богом дійсно можна подолати будь-які негаразди.

Тож в підсумку, ще раз виділимо основні джерела проголошення проповідей: тексти Старого Заповіту, тексти Євангелій і зокрема проповіді Ісуса Христа, готові притчі сучасних християнських літераторів, власні притчі (написані за науково обгрунтованою моделлю), приклади із життєвих ситуацій різних подружніх пар (реальних та літературних).

3.2. Основні принципи катехизації підлітків та юнацтва щодо питань підготовки до сімейного життя.

Церква турбується про своїх дітей, і, в першу чергу, турбується через своїх священиків, до обов'язків яких входить також турбота про виховання підростаючого покоління, допомога молоді зростати у Христі. Через літургійне життя Церква виховує своїх дітей, впроваджує їх у глибину християнської віри через катехизу, живить їх Словом Божим та Тілом і Кров'ю Христовими¹². Для того, щоб дати молоді християнське виховання, Церква створює католицькі школи, університети. Своїх дітей християнська сім'я може посилати до тих шкіл, які виховують дітей і молодь у християнському дусі.

Метою катехизи є навчання і виховання християнина у вірі. Вона бере свій початок у Пресвятій Тройці і в Ній завершується. Відношення Отця, Сина і Святого Духа є взірцем усіх стосунків¹³. Власне, кожне подружжя повинне брати за взірець стосунки, які панують у Пресвятій Тройці. Катехизація – це процес, що навчає і пізнає Христову науку. Перед своїм Вознесінням Ісус Христос промовив до учнів: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа; навчаючи їх берегти все, що я вам заповідав. Отож я з вами по всі дні аж до кінця віку» (Мт. 28, 16-20). У процесі катехизації катехити, священники чи інші люди, які займаються навчанням

¹² Див. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, §953.

¹³ Див. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехитичний правильник Греко-Католицької Церкви* // ct.ugcc.ua (31.01.2023).

християнської віри повинні скеровувати свій зір на Спасителя, як на основу, приклад і ціль життя. Необхідно навчити молодих людей жити справді по християнськи, як того навчав сам Господь. Основним завданням катехизації є навчати молодь пізнавати і прославляти Христа, а також брати активну участь у житті Церкви. Священники, або довірені ними особи, проводячи катехизацію, повинні виховувати людей на основі Божих Заповідей з любов'ю до Бога і ближнього.

Завдання священників допомогти батькам у правильній підготовці молоді до подружнього життя. Священник повинен бути біля тієї особи, яка готується до створення власної сім'ї. Насамперед він має молитися за майбутнє подружжя, навчати його та духовно провадити.

Комісія УГКЦ у справах родини видала посібники для катехитів, педагогів, священників та всіх, хто працює у сфері виховання молоді: «Божий задум для вашого шлюбу», «Крок до зрілості», «Спадок Господній – діти», рух «Справжня любов чекає». Ці посібники можуть допомогти у катехизації молоді.

Щоб правильно виховати молоде покоління священники у своїй праці роблять велику ставку на християнські родини. Чим більше на парафії добрих християнських родин, тим легше працювати священнику. Кожен душпастир повинен знайти особливий підхід кожної людини, яка не може встояти від різних спокус, що руйнують її духовне життя. На превеликий жаль підлітки найчастіше стикаються із спокусами, які стосуються чистоти. Саме у таких випадках, священник повинен уміти відповісти на найінтимніші запитання. Найлегше про це говорити у тому випадку, коли душпастир знає про існування багатьох молодих людей, які побороти цю похоть і плекають чесноту чистоти. Саме такі люди, можуть свідчити молодим особам власним прикладом, що насправді можливо побороти ці спокуси і стати вільними від них. У приватних бесідах, під час сповіді, проповіді з амвону священник повинен голосити про альтернативу іншого способу життя, аніж того грішного життя, яке на превеликий жаль обирає молода особа.

Часто священнику задають «таємні» питання: «Чому гріхом є спати з тим, кого любиш»? Найперше у таких випадках душпастир повинен розповісти молодій людині, що зберігання цноти – найкращий спосіб вберегтися від різних хвороб та не спровокувати «випадкову» вагітність. Іншим важливим моментом є позитивний досвід мільйонів молодих людей, які обрали обітницю жити в чистоті. Священнику найлегше працювати з тією молоддю, яка належить до тієї чи іншої молодіжної спільноти, наприклад – «Рух чистих сердець». Якщо священник, який перебуває на парафії з благословення єпископа є активним, енергійним, хоче працювати з молоддю, то на парафії обов'язково заснується християнська молодіжна спільнота. Такі молоді люди можуть організувати спільні прощі, табори, реколекції, виїзди на природу, відвідувати потребуючих людей, допомагати дитячим будинкам, інтернатам¹⁴. Найкращою є та розмова священника із молодю особою, яку він проводить у сповідальниці. Душпастир має за обов'язок дотримуватися таємниці сповіді, яка є непорушною. Адже особа буде мати певність у тому, що її розмова є абсолютно таємною¹⁵.

Якщо священник хоче працювати з молоддю, то запрошення на парафіяльні зустрічі, катехизацію він може озвучити в найближчу неділю після Служби Божої, або зробити оголошення. Важливо, щоб священник обдумав, де краще провести зустріч з молоддю: чи в Церкві, чи в будинку культури чи просто на природі. Він повинен зробити всі необхідні для зустрічі приготування, можна виготовити буклети на тему «Справжня любов чекає». На згадку про цю зустріч роздати молодим людям ці буклети. Важливо зазначити, що якщо молоді особи вже згуртувалися у спільноту, то священник може залучати їх до організації таких зустрічей. Адже молодь хоче відчувати себе потрібною у Церкві.

Посібник «Божий задум для вашого шлюбу» представляє 12 тем, в яких розглядаються різні сфери життя подружжя. За основу тут взято уривки із

¹⁴ Див. *Рух справжня любов чекає*. Львів 2013, 17.

¹⁵ Див. *Мистецтво сповіді. Порадник* / Збірка публікацій за редакцією Юзефа Августина. Львів 2014, 121.

Святого Письма, в яких розповідається про стосунки чоловіка та жінки¹⁶. Цей посібник чудово підійде як для катехитів, священників, а також особам, які провадять працю з подружжями та родинами. Любов є отим вічним принципом, на якій виникає і якою живе подружжя. Іван Павло II так звернувся у своєму апостольському повчанні «Сімейне співжиття» до молодих людей: «Любов остаточно визначає сутність і завдання сім'ї. Тому сім'я одержує таке посланництво: стерегти, виявляти і передавати любов, оскільки є живим і дійсним відблиском участі в любові Бога до людей і в любові Христа Господа до Його нареченої – Церкви»¹⁷.

Батькам та молодим особам варто пояснити важливість процесу покидання батьківської сім'ї для побудови своєї, окремої сім'ї. Звідси випливає завдання священника, який перебуває на тій чи іншій парафії розповісти батькам, що це нормальний процес відпустити своїх дітей, аби вони отримали змогу творити власну сім'ю. Важливо зробити акцент на тому, що за молоде подружжя потрібно молитися, ділитися з ними досвідом. Це буде найкращою допомогою для молодшої сім'ї. Батьки зможуть пишатися своїми дітьми, які самостійно навчаться вирішувати проблеми і зможуть збудувати міцну та щасливу сім'ю. Важливо розуміти, що для молодих людей покинути батьків не означає відмовитися від них. Вони також повинні молитися за своїх батьків, допомагати їм, просити в них благословення. Це обов'язок кожної дитини¹⁸.

Потрібно увесь час працювати над своїми стосунками, щоб створити добру християнську сім'ю, де всі учасники утворюють одне духовне тіло. Божий принцип щодо творення сім'ї полягає у єднанні молодят, у присвяченні себе один одному. Вони повинні все життя працювати, щоб приліпитися одне до одного. Молода сім'я повинна спільно молитися, особливо у важкий час війни. Про це було описано вище. Якщо ж сім'я перебуває у нормальних обставинах життя, то духовний ріст сім'ї може відбуватися різноманітними способами. Вони можуть читати та розважати над Святим Письмом, брати участь у

¹⁶ Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 7.

¹⁷ Іван Павло II. Апостольське лист *Familiaris consortio*. 2006, 17.

¹⁸ Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 15.

християнських спільнотах, реколекціях, катехизації та брати участь у паломницьких мандрівках¹⁹.

Під час катехизації, священник чи довірена ним особа, повинні звертати увагу, що основна роль чоловіка – бути лідером у сім'ї. Та на жаль, у реальному житті багато чоловіків не уміють керувати своєю сім'єю та не ведуть її за собою. Тому важливо, щоб вони були готовими провадити сім'ю. Бог наказав чоловікові бути лідером, «бо чоловік – голова жінки, як і Христос – Голова Церкви» (Еф. 5,23). Саме цю істинну повинні знати молоді хлопці, які прагнуть створити власну сім'ю. Тому важливо, щоб про це говорилося на катехизації чи на будь-якій іншій зустрічі з молоддю. Жінки ж повинні у всьому підтримувати чоловіків, допомагати їм стати лідерами у сім'ї. Відповідно до Божих принципів дружини повинні здобувати своїх чоловіків для Бога прикладом свого життя²⁰. Чоловіки повинні любити своїх дружин, щоб вони їм радісно корилися, дослухались до поради записаної у Першому посланні апостола Петра: «Ви, чоловіки, живіть розумно разом з вашими жінками, як з істотами, що від вас слабші, віддаючи їм належну шану як співспадкоємцям благодаті життя, – тим ваші молитви не втрачатимуть на силі» (1 Пет. 3,7).

На сторінках Святого Письма апостоли звертаються до жінок, як вони повинні ставитися до свого чоловіка. З тих віршів є зрозумілим те, що основний обов'язок дружини у шлюбі – коритися своєму чоловікові, адже це вона присягає під час вінчання. У Катехизмі УГКЦ, де описується таїнство подружжя, підтверджується заклик до дружин «коритися своєму чоловікові, як Господеві...»²¹. Варто звернути увагу на те, що є різні упередження щодо покори дружини. Наприклад, деякі чоловіки думають, що вони повинні змусити дружин коритися абсолютно їм у всьому, а жінки повинні це приймати. Жінки ж думають, що коритися чоловікові – значить стати певного роду килимком, об який усі витирають ноги. Чи справді правильно так мислити і чоловікові та жінці? Покору повинна супроводжувати повага, любов, чоловік та жінка

¹⁹ Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 21.

²⁰ Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 44.

²¹ *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*, §475.

повинні довіряти один до одному. Та насамперед потрібно довіритися Богові, тому що коли буде довіра до Бога, буде набагато легше коритися чоловікові. Завдання священника навчити дружин у подружжі, що вони повинні коритися чоловікові в усьому, що не суперечить Божим Законам²².

«Хто стереже уста і язик свій, той стереже від лиха свою душу» (Прип. 21:23). Ті слова якнайкраще підкреслюють важливість слів у нашому житті. Варто говорити на катехизації чи проповіді молодим людям про те, що вони повинні вміти спілкуватися одне з одним, а особливо подружжя, яке бажає долати спільно труднощі. Адже без діалогу не можливо зрозуміти один одного та вирішити ту чи іншу проблему. Статистика вказує нам на те, що 95% шлюбів розпадаються через те, що подруги просто не уміють спілкуватися. Переважно подружжя спілкується нормально лише 2 хв. на добу, а з дитиною всього лише 30 секунд на добу²³. На превеликий жаль, про справжню причину розпаду шлюбу сімейна пара усвідомлює аж після розриву. Кожен у сім'ї намагається вирішити питання різного роду самостійно, не порадившись одне з одним. Незгоди, які виникли між подружжям, вони повинні вирішувати, поговоривши одне з одним та звернувшись за допомогою до Бога. Основними принципами спілкування у сім'ї є вміння уважно слухати, розуміти, а не оцінювати, ділитися думками, а не сперечатися²⁴.

Проводячи катехизацію з молодими людьми, які бажають стати подружжям, священники повинні наголосити їм на потребу обговорити питання, хто і що робитиме з них після одруження. Колись було простіше: чоловік був годувальник сім'ї, а дружина господинею. Кожен добре розумів, які обов'язки в сім'ї він буде виконувати. У сучасному світі молоді дружини самі роблять собі кар'єру і сподіваються, що хатньою роботою буде займатися чоловік, особливо, якщо на даний момент він не має роботи. Потрібно добре обговорити подружні ролі, адже чоловік і жінка виростили у різних сім'ях, бачили, які обов'язки у сім'ї виконували їхні батьки і хочуть це перенести у

²² Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 43.

²³ Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 47.

²⁴ Див. *Божий задум для вашого шлюбу*, 50.

своє життя. Тому пара повинна чесно і відкрито обговорити свої сподівання щодо ролей у майбутньому подружньому житті. Якщо у них будуть різні погляди на майбутні обов'язки у сім'ї, то перш ніж одружуватись вони повинні прийти до певної спільної думки²⁵.

Великий вплив на те, як молоді люди бачать подружні ролі, мають їхнє розуміння мужності та жіночності. Важливо те, де вчилися молоді люди, яка у них освіта, де працюють. Наприклад, дівчина, яка відвідувала університет, де слухала професорів-феміністів, матиме незалежний погляд на те, що повинні чи не повинні робити жінки у подружніх стосунках, але, якщо вона відвідувала релігійний університет, то у неї будуть зовсім інші ідеї щодо ролі жінки в подружжі. Щоб досягти подружньої єдності, потрібно про все обговорити перед одруженням²⁶. Якщо молодята дійдуть згоди про свої обов'язки перед одруженням то велика ймовірність, що таке подружжя буде щасливим.

Ще одним важливим чинником доброго подружнього життя є спільна фінансова складова: після подружжя вже не повинно бути «моїх грошей», або «твоїх грошей», а повинні бути «наші спільні гроші». Сім'я повинна працювати разом, як команда і спільно вирішувати як обходитися з грошима у сім'ї²⁷.

На даний час в країні триває війна. Під час війни відбуваються масштабні зміни в суспільстві, існує багато невизначеностей і тому люди намагаються поспішати жити. Під час війни існує багато переживань, тривоги, стресу і саме це підштовхує людей до дій. Коли ми переживаємо тривогу, ми хочемо мати біля себе особу, яка б була поруч з нами, чи то близько один одного, чи навіть на відстані через молитву. Саме через це молоді люди прагнуть узаконити свої стосунки та взяти шлюб у Церкві. Виникає запитання, як підготувати пару, яка хоче взяти шлюб, але не має часу на саму підготовку до церковного шлюбу, оскільки один із подругів незабаром буде захищати свою Батьківщину? Однозначно потрібно зустрітись із священником, який буде давати шлюб. Він повинен у цей короткий час приділити їм максимально багато часу, щоб бодай

²⁵ Див. Чепмен Г. *Якби ж би ми це знали до одруження*. Львів 2021, 56.

²⁶ Див. Чепмен. *Якби ж би ми це знали до одруження*, 57.

²⁷ Див. Чепмен. *Якби ж би ми це знали до одруження*, 63.

трішки розповісти їм про таїнство подружжя. Можна запропонувати такій молодій парі пізніше після повернення з війни продовжити зустрічі, які б дали їм змогу краще пізнати обов'язки один одного в сім'ї. Потрібно аби душпастир найперше молився за таку пару, підтримував їх у їхній нелегкій ситуації, яка склалася через війну. Священник, як добрий пастир, повинен бути у курсі всіх подій, які відбуваються з його парафіянами. Він повинен робити все для того, щоб привести цих молодих людей до Господа. Священник повинен донести до них, що Бог їх любить і вони будь-коли зможуть прийти у потребі до храму Божого, щоб отримати ті чи інші відповіді на свої запитання, які б стосувалися подружнього життя. Таким чином священник не залишить пару наодинці з проблемами, а запропонує свою допомогу через Слово Боже.

Свого часу Любомир Гузар сказав такі слова:

«Найбільше щастя для людини – не самому любити, але бути любленим»... Цікава річ! Дуже важливо усвідомлювати, що хтось тебе любить. Тому мені й видається, що щастя людини можливе лише тоді, коли вона починає розуміти: «Бог мене любить!»²⁸.

Отож, важливо вчитися любові, про яку нам говорив сам Господь. Необхідно, щоб сім'я пізнавала Божу любов. Священник чи то катехит повинні глибоко усвідомлювати свою місію навчати правд віри вже з самого дитинства, щоб у майбутньому люди, які прагнуть створити власну сім'ю, розуміли, з чого їм починати, як будувати стосунки і як готуватися до спільного сімейного життя.

На основі аналізу науково-психологічних, науково-богословських, психолого-практичних та катехитичних джерел з підготовки дітей та молоді до шлюбу нами були розроблені основні теми для проведення катехизації серед старших підлітків та молодшого юнацтва, теми, що охоплюють важливі моменти становлення молодої людини як творця християнського сім'янина в майбутньому, зокрема: сотворення людини чоловіком та жінкою, роль молитви в житті сім'ї, пізнання Бога через подружнє покликання, профілактика зрад (табл 3.1).

²⁸ Гузар Л. *Думки у спадок*. Львів 2018, 26.

**№1 Програма катехизації підлітків та юнацтва
«Людина вінець Божого Творіння, яка покликана творити добро»**

Теми:	Запитання
<p align="center">1. Сотворив Бог людину на свій образ... (Бут. 1,26-27)²⁹</p> <p><i>Мета:</i> Донести до молоді, що Бог сприймає нас як своїх дітей, Він любить нас та бажає нам добра. Навчити, що чоловік та жінка є образом Божим, та мають однакову гідність. Зробити акцент на любовному єднанні чоловіка та жінки: «І будуть вони двоє одним тілом» (Мт. 19,5).</p> <p align="center">2. Спільна молитва у сім'ї³⁰.</p> <p><i>Мета:</i> Розповісти молоді, що спільна молитва в сім'ї є відображенням нашої приналежності до Церкви. Пояснити молодим особам, що сім'я повинна бути спільнотою любові, що в сім'ї плекаються знання про Бога, пошана до батьківського дому, до Церкви і своєї Батьківщини. Зробити акцент на подіях війни і що в цей час особливо потрібно підтримувати воїнів, які виборюють свободу.</p>	<p>1. У чому велич людини?</p> <p>2. Що таке Божий образ у людині? Що таке Божа подоба?</p> <p>3. Чому людину називають вінцем творіння?</p> <p>4. Чи Бог обмежує свободу людини?</p> <p>5. Через що Адам та Єва втратили рай?</p> <p>1. Що є найліпшою школою побожності в родині?</p> <p>2. Чому Святе Письмо є актуальним для читання у сім'ї?</p> <p>3. Які існують у сім'ях християнські звичаї?</p> <p>4. Чому батьківське благословення є таким важливим для наречених?</p> <p>5. Що означає любити свою Батьківщину?</p> <p>6. Чому такою важливою є спільна молитва за своїх дітей?</p> <p>7. Чому важливою є спільна молитва всього народу під час війни?</p>

²⁹ Див. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм для молоді «Ми йдемо з Христом»*. Львів 2021; Гридковець. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*.

³⁰ Див. *Програма статевого виховання (12-13 років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2005; Буковинський А. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї»*. 11 клас. Київ 2019.

Теми:	Запитання
<p style="text-align: center;">3. Не пожадай жінки ближнього твого³¹.</p> <p><i>Мета:</i> Донести до молодих людей, що подружжя чоловіка і жінки є святим обов'язком, який вони здійснюють через вірність Богові та один одному. Наголосити на тому, що перше ніж приступити до тайни подружжя потрібно добре підготуватися. Пояснити, що благословенні Богом статеві стосунки подружжя містять у собі інтимне єднання і можливість зачаття дитини. Повне пізнання один одного – не означає секс до шлюбу</p> <p style="text-align: center;">4. Вчимося пізнавати Бога у покликанні до подружжя³².</p> <p><i>Мета:</i> Звернути увагу молодим людям на те, що Бог має займати важливе місце у їхньому житті, адже поруч з Ним вони можуть бути певними, що їхня любов буде нерозривною. Донести до молоді, що тільки, перебуваючи у Богові можна спасти своє життя та шлюб. Сформувати у молоді усвідомлення, що сам Бог є любов'ю. Виховати в молоді бажання ходити до Церкви, брати активну участь у Святих Таїнствах.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Про що Бог нас навчає у 9-тій заповіді? 2. Чи розумієте, що сам Бог є присутнім у подружньому житті? 3. Чи статеве життя – це дар Божий? 4. Секс до шлюбу – це нормально? 5. Які гріхи порушують дев'яту Божу заповідь? 6. Як ми можемо оберекти себе від гріха? 7. Чи може існувати подружжя, побудоване лише на фізичній любові? 8. Як допомогти молодому подружжю під час війни? <ol style="list-style-type: none"> 1. Як ми можемо пізнавати Бога? 2. Чи для нас важливе наше спасіння? 3. Як виглядає наша участь у житті Церкви? 4. Чи доводилося вам постати перед важким вибором, пов'язаним з вірою? 5. Як би ви повелися, якби мусили обирати між Богом та своєю половинкою?

³¹ Див. Гридковець. *Абетка подружжя*; Гридковець. *Шлях до зрілості людини. Навчально-виховна програма для класних керівників 5-12 класів*; Гридковець. *Психологічні основи подружньої гармонії / Інформаційно-методична збірка «За збереження родини. Проект у дії»*; Гридковець. *Етика подружнього життя: для учнів 10-11 класів середньоосвітніх закладів навчання*.

³² Див. Прит В. *Комплекс навчальних програм сімейного виховання. Сімейні цінності*. Івано-Франківськ 2012; Буштин. *Вечори для закоханих* (16.07.2022).

Розпочинаючи з підліткового віку, дитина має певне уявлення того, що Бог існує, Він нас любить і бажає нам добра. Молода людина розуміє, що Бог не обмежує свободу людини. Ця програма навчає, що через гріх людина втратила рай і тому молоді люди усвідомлюють, що гріх – це зло.

Ще з підліткового віку вони знають, що молитися їх навчають у сім'ї. Підлітки визначають важливим, що саме у сім'ї виховується пошана до Бога, до батьківського дому і до своєї Батьківщини. Під час війни, яка сьогодні є в Україні в сім'ї моляться за воїнів, за мир і це позитивно впливає на дитину, адже вона також навчається молитви і розуміє, що таким чином вона допомагає наблизити мир в Україні.

За допомогою дев'ятої Божої заповіді молодь розрізняє, які гріхи її порушують і стараються берегти себе від злого помислу. Перед подружжям молоді люди повинні добре пізнати один одного, щоб створити щасливий шлюб, але це не означає мати сексуальні відносини до шлюбу, адже це тільки руйнує, а не будує відносини.

Після відвідання катехизацій, молоді особи повинні вміти охарактеризовувати, яке місце в їхньому житті займає Бог, чи будуть ходити до Церкви і брати спільно участь у житті Церкви. Пара, у якій можливо буде кохана половинка ще лише прямувати до віри потребуватиме допомоги. Допомога їй буде потрібна, ще перебуваючи на етапі зустрічей. Щоб створити міцний християнський шлюб, потрібно розуміти один одного, підтримувати та допомагати один одному. Саме це і є золотим правилом доброго християнського шлюбу.

3.3. Реколекції для старших підлітків та молодших юнаків в системі приготування до подружнього життя.

Ще з Старого Завіту ми дізнаємося про те, що Бог створив чоловіка та жінку, щоб вони у взаємній любові та радості продовжували людський рід, володіли землею та доглядали її: «І благословив їх Бог і сказав їм: «будьте плідні й

множтеся і наповняйте землю та підпорядкуйте її собі...» (пор Бут. 1, 28)³³. Та в сьогоднішні одвічне покликання людини є під загрозою. У світі панує фізична насолода, егоїзм та похоть. Сучасний світ вважає нерозривний шлюб, як щось старомодне і не практичне. Нам пропонують несправжню свободу, дітовбивство, вседозволеність. Як ми, ті, що віруємо у Христа, можемо протистояти цьому?

Потрібно об'єднувати молодь у певні рухи та спільноти, провадити реколекції, тому що молодь є найбільш вразливою щодо спокус цього світу. Одним з таких рухів, який працює над втіленням в життя Божих заповідей та практикування християнських чеснот є міжнародний рух «Справжня любов чекає». Молоді особи, яких об'єднує цей рух, вирішують зберегти дошлюбну чистоту, щоб повністю віддати свою любов чоловікові або дружині в першу шлюбну ніч. Формування таких рухів ми можемо спостерігати у Церкві з благословення священника. Підлітки та юнацтво спільно моляться та відпочивають, вчать відкрито свідчити про своє християнство світу. В Україні цей рух відомий як «Рух чистих сердець». Цей рух об'єднує молодих християн, які дозрівають до майбутнього подружжя та життя в родині³⁴.

Яким повинен бути душпастир, який провадить цей рух чи реколекції для молоді, яка готується стати подружньою парою? Передусім він не повинен боятися відкритості та щирої любові до молоді. Попри вік та особисті обставини життя священник повинен бути завжди «молодий духом». Він особистим прикладом має свідчити і завжди бути щирим із молоддю, адже молоді особи швидко зрозуміють неправду і перестануть довіряти душпастирю. Священник повинен бути, насамперед, вимогливим до себе, постійно вчитися, а не заробляти авторитет лише фактом духовного сану. Ще він повинен співпрацювати з мирянами, з іншими душпастирями. Священник повинен просити допомоги у організації проведення реколекцій у своїй сімейній,

³³ Див. Комісія у справах родини УГКЦ. *Рух справжня любов чекає*. Львів 2013, 5.

³⁴ Див. *Рух справжня любов чекає*, 7.

священичої або монашої спільнот³⁵. Завдання кожного священника є здобути для Христа молодь України.

Що таке реколекції? Це час, коли ми розмовляємо з Богом, дізнаємося щось нове про Господа та Його велику Любов до нас. На реколекціях відбуваються цікаві конференції, молодь разом молиться, вчиться слухати Бога, який промовляє до них. Молоді особи навчаються вести подружні діалоги, готуються до подружнього життя, вчать слухати один одного, навчаються довіри один до одного.

Розглянемо програми реколекцій, які пропонує Церква для підлітків та молоді. Програма «Блаженні чисті серцем». Структура цієї програми складається із чотирьох питань³⁶:

1. Чому варто обирати стриманість?
2. Як дотримуватися стриманості?
3. Яка мета збереження дошлюбної чистоти?
4. Робота над помилками.

Під час кожної зустрічі молодь може отримати відповіді на ті питання, які їх найбільше цікавлять. Проводяться різні дискусії. Тут варто відмітити, що особа, яка провадить реколекції, повинна бути відповідно підготовленою.

26-28 серпня 2022 р. в Кам'янці-Подільському проводилися духовні вправи для наречених на тему: «Дім на скелі – як збудувати міцну сім'ю»³⁷.

Ці реколекції заохочували молодих людей більш глибоко зрозуміти, що таке Таїнства Подружжя. На цих зустрічах молоді люди мали змогу краще пізнати один одного, навчитися розв'язувати конфлікти, поглибити знання про важливі теми, які стосуються подружнього життя, отримати поради подружнього життя від інших подружніх пар, дізнатися про основи християнського подружжя та як у вірі та любові будувати щасливу родину³⁸.

³⁵ Див. *Рух справжня любов чекає*, 10.

³⁶ *Рух справжня любов чекає*, 32.

³⁷ Див. *Реколекції для наречених і новоодружених* // rkc.org.ua (22.01.2023).

³⁸ Див. *Реколекції для наречених і новоодружених* (22.01.2023).

У м. Львові при парафії св. Святого Архангела Михаїла вже декілька років підряд організують виїзні реколекції для родин і тих молодих людей, які ще тільки готуються стати сім'єю. На кожних реколекціях завжди є присутня Євхаристія, сповідь, конференції на різні теми, у групах розглядаються різні питання, відбуваються спільні трапези³⁹. Як зауважили учасники цих реколекцій позитивним моментом є те, що до їх організації були залучені самі родини, звичайно ж з благословення отця настоятеля. Дуже важливо дати можливість подружнім парам вносити свою лепту в організацію таких зустрічей, порадившись із священником, адже саме тоді вони відчують отой зв'язок з Богом, відчують себе потрібними.

У Римо-Католицькій, так і у Греко-Католицькій Церкві існує міжнародна католицька спільнота «Подружні Зустрічі». Ця спільнота виникла у 1978 році в Польщі, згодом цей рух поширився і в Україні. Завданням цієї спільноти є піклування про єдність і тривалість подружжя згідно з вченням Вселенської Церкви. Спільнота «Подружні зустрічі» проводить реколекції з молоддю, щоби сприяти повноті християнського життя і досконалій любові, яке здійснюється через Тайну Подружжя. Перші реколекції цієї спільноти відбулися в січні 1999 року в м. Ворзель, недалеко м. Києва. Подружні зустрічі проходять у формі діалогу. Ось такі принципи діалогу подає ця спільнота: більше слухати, ніж говорити; ділитися, а не сперечатися; розуміти, а не оцінювати; а перш за все – пробачати⁴⁰. Ці реколекції є закритими, проводяться протягом трьох днів; переважно з п'ятниці по неділю. В цих реколекціях можуть брати участь подружні пари, наречені, пари, які переживають кризу, молоді люди різного віросповідання. Це реколекції для вже існуючих та майбутніх подружніх пар. Люди, які побували на цих зустрічах, ділилися своїми враженнями про те, що ці зустрічі їм допомогли змінити ставлення один до одного та зміцнили їхню віру на шляху до Бога. Важливо, щоб ці подружні зустрічі супроводжувалися отцем настоятелем тієї парафії, на території якої проводяться подружні реколекції.

³⁹ Див. Коцур Я. *Парафіяльні реколекції для родин у Львові* // rkc.lviv.ua (22.01.2023).

⁴⁰ Див. Бучковський О. *Спільнота Подружні Зустрічі: "Люди довкола нас" - це подружжя та інші особи, з якими ми зустрічаємося* // www.rodyna.org.ua (22.01.2023).

У Патріаршій комісії у справах молоді УГКЦ вже багато років працює отець Ростислав Пендюк. Він ділиться новітніми методами спілкування з молодими людьми в соцмережах під час пандемії коронавірусу. На його думку, спілкування з молодими людьми в соціальних мережах чи в повсякденному житті має бути справжнім, адже вони дуже швидко помічають фальш і їм стає нецікаво. Молодь часто говорила священнику, що зустрічі в інтернеті їм втомлювали і вони бажали б повернутися до звичних зустрічей із своїми друзями. Отець Ростислав звернув увагу на те, що під час пандемії, яка нас спіткала, молодь не так втомилася від інтернету, як від постійного слухання. Вони не відчували, що беруть активну участь чи то в реколекціях, чи в інших зустрічах, де вони могли б пізнавати Бога. Варто зазначити, що молодь потребує активного спілкування, хоче ділитися своїми думками⁴¹.

Бачимо, що навіть у цей важкий час Церква намагалася бути з молоддю, підтримувати їх та провадити до зустрічі з живим Богом. Церква бажає бути завжди актуальною, бути близькою до тих обставин, які спіткають людей. Для цього необхідно, щоб священники працювали так, як це робив апостол Павло. Він не сидів лише у храмі в Єрусалимі, а йшов до потребуючих людей, умів на рівні спілкуватися з греками, з їхніми мудрецами, філософами адже був надзвичайно освіченою людиною⁴². Сьогоднішній світ потребує освіченого священника, того, який завжди буде з своїм народом у тих обставинах, в яких живуть люди.

20 березня 2016 року в м. Києві відбувалися реколекції на тему «15 хвилин щирості». Ці реколекції були дещо іншого формату, менше наук та лекцій, але натомість більше запитань⁴³. Вони дали змогу людям багато чого відкрити для себе нового. Якщо порівняти реколекції, які проводилися в соціальних мережах і ті, які були в спільноті в певному затишному приміщенні то більш дієвими є ті, де молодь мала змогу поспілкуватися, поділитися своїми думками та задати

⁴¹ Див. Павлишин Н. *Якщо молоді люди захоплюються вірою, то ми отримаємо сильних і творчих воїнів* // dyvensvit.org (22.01.2023).

⁴² Див. Павлишин. *Якщо молоді люди захоплюються вірою, то ми отримаємо сильних і творчих воїнів* (23.01.2023).

⁴³ Див. Брацюнь І. *Великопосні молодіжні реколекції в Києві: 15 хвилин* // dyvensvit.org (23.01.2023).

певного роду запитання. Важливо, щоб священники організували такого роду духовні віднови, реколекції у спільноті і були гідно до них підготовленими.

Для того, щоб навчати молодь, організувати з ними різні реколекції, священники також повинні постійно вчитися та брати участь у духовних відновах, реколекціях. Вони дають можливість для священнослужителів збагатити свій духовний досвід, за допомогою повчань реколектанта та особистого спілкування з ним.

Для кращої праці з молоддю, священник об'єднує молодих християн у спільноту і проводить з ними реколекції. На основі попередніх реколекцій, які ми описували вище, пропонуємо власну програму реколекцій (Табл.3.2).

Таблиця 3.2

**№2 Програма реколекцій для старших підлітків та юнацтва
«Що означає кохати по справжньому?»**

Тема	Запитання
<p>Життя в дошлюбній чистоті⁴⁴</p> <p><i>Мета:</i> Навчити молодих людей будувати своє життя на міцному фундаменті християнської віри. Зробити акцент на тому, що секс – це не просто задоволення, а й ще й велика відповідальність, яка потребує вміння побороти похоть і плекати чесноту чистоти. Допомогти учасникам дізнатися більше один про одного.</p> <p><i>Перша зустріч: Знайомство одне з одним.</i></p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Що ми бажаємо дізнатися один про одного? 2. Чи дотримуємося ми здорового способу життя? 3. Яке місце займає молитва у нашому житті? 4. Які мої вподобання? Чи люблю я спорт?

⁴⁴ Див. *Рух справжня любов чекає; Божий задум для вашого шлюбу.*

Друга зустріч: Обираємо стриманість⁴⁵.

1. Як ми розуміємо, що таке для нас свобода?
2. Чинити зло – це свобода?
3. Коли можна розпочинати статеві стосунки?
4. Що робити, коли молода особа вже втратила цноту?

Третя зустріч: Збереження дошлюбної чистоти⁴⁶.

1. Навіщо так ревно зберігати дошлюбну чистоту?
2. Що означає для молодих людей щасливий шлюб?
3. Чи обоє наречених бажають мати дітей?
4. Якими вони мріють бачити своїх дітей?

Завершальна зустріч: Молитва до Бога, щоб найважливіше у житті подружньої пари була любов⁴⁷.

1. Чому безшлюбне співжиття – це є ілюзія?
2. Чи ви обговорювали своє духовне виховання?
3. Чи будете виховувати своїх майбутніх дітей у душі християнської віри?
4. Якою ви бачите майбутню сім'ю?
5. Чи будете практикувати щоденну молитву разом?

⁴⁵ Див. Буштин Х. *Вечори для закоханих* // spz.net.ua (16.07.2022); Гридковець Л. *Абетка подружжя*. 2004; Гридковець Л. *Шлях до зрілості людини. Навчально-виховна програма для класних керівників 5-12 класів*. // Вісник КІБіТ, 2008. №2(9); Гридковець Л. *Психологічні основи подружньої гармонії / Інформаційно-методична збірка «За збереження родини. Проект у дії»*. Київ 2008; Гридковець Л. *Етика подружнього життя: для учнів 10-11 класів середньоосвітніх закладів навчання* // Вісник КІБіТ, 2012 р. №3(19).

⁴⁶ Див. Гридковець. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*; Гридковець Л. (ред.) – Задесенець Н. – Кобаса А. *Підготовка молоді до подружнього життя: посібник для працівників соціальних та психологічних служб* / Київ 2015.

⁴⁷ Див. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (17-18 років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2006.

У сьогоднішній день є багато сімей, де діти часто зустрічаються з подружньою невірністю та розпустою батьків і це може у дитячій свідомості укласти невірне уявлення дитини про життя. Вважаємо, що ніхто не захоче, щоб діти вели розпусний спосіб життя, тому для початку потрібно самим працювати над власними чеснотами.

Відвідавши ці реколекції, молоді люди повинні усвідомити, для чого потрібно зберігати дошлюбну чистоту. Хлопець повинен розуміти, що він сильний чоловік, тому повинен контролювати свою поведінку і шанувати у своїй дівчині чудову жінку, та не бажати від неї фізичних доказів любові. Дівчина у свою чергу повинна усвідомити, що чистота є її скарбом і вона повинна зрозуміти своє покликання, що в шлюбі матиме чоловіка та дітей і для них має зберігати чистоту та любов. Молоді люди повинні знати, що дошлюбна чистота позбавляє багатьох неприємностей, які провокує сексуальна свобода. За допомогою реколекцій молодь усвідомлює, що можна жити в чистоті і бути щасливими. Якщо молоді особи оступилися, вони можуть змінити своє життя, тому що не має такого гріха, якого б Бог не пробачив. Навіть, коли гріх став звичкою, потрібно сповідатися і поступово міняти своє життя. Хлопець та дівчина роздумують над тим, чи вміють молитися і чи будуть спільно молитися до Бога, щоб Він благословив їх на створення щасливої християнської сім'ї.

3.4. Передподружні науки для наречених.

Свята Церква має бути відповідальною за те, щоб піклуватися про родину, навіть у наш буремний час. Священники зобов'язані готувати молодих людей до відповідального створення родин; захищати родину, рятувати, коли вона потрапила у життєві бурі і не може дати собі ради. Проте священники мало про це проповідують і навчають, батьки часто на все закривають очі, а молоді люди виправдовуються тим, що сьогодні важкі часи і багато хто живе лише цивільним шлюбом.

Отець Йосафат Бойко, ВС, розповідає, що він вже багато років готує наречених до вінчання і дедалі більше переконується в тому, що, якщо Господь не створить родину, то родина не втримається⁴⁸. Він вважає, що обов'язком Церкви є творити родину, але відповідальними при цьому є і родина-сім'я, парафія та душпастир. Діти, які відвідують Церкву, повинні бачити приклад християнських родин, які живуть у їхній парафії. Священник має пряму відповідальність для створення родини. Вона покладена на нього Святою Церквою через уділення святого таїнства священства. Душпастир, який буде вінчати наречених, повинен усвідомлювати усю відповідальність за навчання, підготовку молодят до таїнства Вінчання. Неодноразово можемо чути виправдання, що люди їдуть на заробітки або десь працюють і не мають часу та можливості на підготовку до майбутнього шлюбу. Якщо сам священник не може цього зробити, то у містах та районних центрах є душпастирські осередки передподружньої катехизації і він може з благословення єпископа направити туди молодих людей на навчання⁴⁹. У ККСЦ в каноні 783 у першому параграфі Церква повчає:

«Душпастирі зобов'язані турбуватися про те, щоб вірні готувались до подружнього стану: через проповідання і катехизу, відповідно пристосовано до молоді і старших, завдяки чому вірні могли б одержати повчання про значення християнського подружжя, про взаємні обов'язки супругів, а також про головне право і обов'язок, які мають батьки – по змозі дбати про фізичне, релігійне, моральне, суспільне і культурне виховання дітей; через особисте повчання наречених перед подружжям, яке готувало б наречених до нового стану»⁵⁰.

Священники повинні звертати увагу кожному, хто прийшов до храму просити про вінчання: чи їхні майбутні наречені також живуть життям молитви, чи сповідаються, чи приступають до Святого Причастя, чи їхня родина є практикуючою християнською? Якщо на це священники не будуть звертати увагу, то молодята через деякий час можуть стикнутися з певними проблемами у сімейному житті⁵¹.

⁴⁸ Див. Бойко Й. *Благословення словом*. Івано-Франківськ 2020, 175.

⁴⁹ Див. Бойко. *Благословення словом*, 176.

⁵⁰ *Кодекс Канонів Східних Церков*. Проголошений Іваном Павлом II. Львів 1995, кан. 783.

⁵¹ Див. Бойко. *Благословення словом*, 177.

У сьогоднішньому світі спостерігаємо цілеспрямовану атаку на родинні цінності, триває боротьба проти традиційної родини. Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха» вчить, що Господь Бог благословляє подружню любов⁵². Церква через усю історію існування людства навчає, що найважливішою метою подружжя є сопричастя чоловіка та жінки у любові. Митрополит А. Шептицький говорив про родину так: «Що в людині є душа, то є любов у родині. Не стане душі – не стане і життя; буде тіло, але мертве. Родина без любові – як тіло без душі»⁵³. Священники покликані навчати кожного християнина основам побудови християнської родини, пояснювати людям порядок установлений Господом Богом, дати розуміння, що будь-який хаос і безлад – від диявола.

Духовна боротьба проти диявола вимагає духовної зброї. Апостол Павло описує цю духовну зброю у посланні до Ефесян. У 6-му розділі Павло пише:

«Ось чому ви мусите надягнути повну зброю Божу, щоб за лихої години ви могли дати опір і, перемагаючи все, міцно встоятися. Стійте, отже, підперезавши правдою бедра ваші, вдягнувшись у броню справедливості і взувши ноги в готовість, щоб проповідувати Євангелію миру. А над усе візьміть щит віри, яким здолаєте згасити всі розпечені стріли лукавого. Візьміть також шолом спасіння і меч духовний, тобто слово Боже. Моліться завжди в дусі всякою молитвою і благанням».

Ці слова є надзвичайно актуальними для кожного з нас. Бачимо, що апостол Павло описує цю духовну зброю на зразок реальної зброї римського легіонера. Варто зазначити, що в римського легіонера більшість зброї закріплювалося на поясі. Іншими словами, якби у римського солдата упав цей пояс, то і вся зброя також би впала. Паралеллю до цього є наше життя в правді. Якщо ми не маємо життя у правді, то духовна зброя не допоможе. Тому так важливо є, щоб ми були щирими, жили у правді, визнавали свою грішність під час сповіді. Читаємо далі, що апостол Павло пише про броню справедливості. Насамперед ми знаємо, що броня це те, що захищає людське життя. І це життя є чеснотами, життя в освячуючій благодаті. Також апостол звертає нам увагу на те, що ми, християни, є покликані проголошувати

⁵² Див. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012, 857.

⁵³ Бойко. *Благословення словом*, 178.

Євангелію миру. Розпечені стріли лукавого, про які читаємо у посланні – це диявольські спокуси⁵⁴. Наприклад, однією із таких стріл може бути запитання, а де Бог? Чому він нічого не робить у цей час війни? Або можуть бути спокуси ще іншого характеру, які стосуються подружнього життя. Наприклад, зрада своїй дружині, або розлучення, яке може полягати у бажанні іншої жінки та багато інших спокус, які можуть приступити до нас. Ці нашіптування диявола мають за мету зневірити нас, а тому те, що допомагає нам встояти – це життя у світлі віри, у світлі Божого слова. Власне – це і є той щит віри про який пише Павло. Молитва та Боже слово – це два фундаменти, на якому ґрунтуються наші відносини з Богом⁵⁵. Коли ми молимося, то ми говоримо до Бога, а коли ми читаємо слово Боже, роздумуймо над ним, то це вже Бог промовляє до нас. Дуже важливо, щоб молоді особи, які прагнуть поєднатися у подружжя, будували своє життя на оцих двох фундаментах – молитви та читання Божого слова. Адже, перебуваючи у нерозривній єдності з Богом, ми зможемо подолати будь-якого роду труднощі, навіть ті, які вважаємо надто складними. Зрозуміло, що у цей нелегкий час багато подружніх пар не можуть через війну разом молитися, але наприклад молитися в одному і тому самому часі, домовитися з чоловіком, який наприклад є в окопі, що о певній годині ми разом молимося, є можливо. Навіть, якщо буде так, що чоловік, який перебуває на передовій у домовлений час молитви є у активній фазі військових дій і не може помолитися, а у той час за нього моляться його діти та жінка, то все ж зберігається отой нерозривний зв'язок сім'ї.

Війна ставить нас у ситуації безпосередньої близькості смерті. Ніхто з нас насправді не знає, чи буде жити завтра. Тому важливо регулярно користати із таїнства Святої Сповіді, перепрошувати один в одного за ті чи інші погані речі. Апостол Павло повчає: «Гнівайтесь, та не грішіть, сонце нехай не заходить у вашому гніві, і місця дияволу не давайте!» (Еф. 4:26-27). Іншими словами, потрібно виражати свої емоції, казати, що нам не подобається, але не грішити,

⁵⁴ Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

⁵⁵ Лаба. Катехиза «Подружжя у часі війни» (24.10.2022).

тобто не дозволяти, щоб це переходило даліше у наше серце, плекалося, розвивалося та врешті перейшло у ненависть чи навіть помсту⁵⁶. Павло говорить, що допоки сонце зайде, наш гнів повинен розвіятися через прощення. Якщо все ж ми не зможемо простити один одного до цього часу, то ми даємо місце лукавому у нашому житті. Тому до заходу сонця кожне подружжя повинне миритися!

Коли ж сталося так, що подружжя перебуває на відстані один від одного, це створює ситуацію певної небезпеки, тому варто у цей період бути чуйним, уникати будь-якої нагоди до гріха. Силою, яка буде нас оберігати від гріха є благодать, яка виникає із таїнства Подружжя, з подружньої присяги. У період розлуки, яка сталася у наслідок війни, важливо, щоб чоловік та дружина пригадували собі цю істину і регулярно по мірі можливості відновлювали подружні обітниці⁵⁷. Також важливо дбати про регулярне спілкування. Зараз є дуже багато засобів, які можуть нам у цьому допомогти.

Прикладом для нас може послужити пара з України із міста Вінниці. 100-річний Микола та 92-річна Єлизавета Макаренки. Разом вони прожили в офіційному шлюбі більше як 72 роки. Подружжя Микола та Єлизавета посіли серед українських пар перше місце, які прожили в шлюбі найдовше⁵⁸. Очевидно, що пара мала ті чи інші проблеми, які виникали з плином життя, як у кожної людини, яка народилася на цей світ, та попри всі негаразди подружжя намагалося не вступати один з одним у конфлікти. Бачимо, що їхня вірність один одному може послужити як прикладом для нас. Ми повинні будувати сім'ю на доброму фундаменті, як це зробило подружжя Макаренків.

Кожен з нас повинен усвідомлювати покликання подружжя. Маємо розуміти цілі перед сім'єю. Якщо ж цього розуміння не має, то чи можемо говорити про щасливу сім'ю? Чи справді буде таке подружжя щасливим? Маємо собі чітко усвідомлювати, що подружжя не є футбольною командою чи

⁵⁶ Див. Лаба. *Катехиза «Подружжя у часі війни»* (24.10.2022).

⁵⁷ Див. Лаба. *Катехиза «Подружжя у часі війни»* (24.10.2022).

⁵⁸ *Шлюб який потрапив до книги рекордів України* // www.rodyna.org.ua (24.10.2022).

певною бізнес-групою⁵⁹. Важливо, щоб священнослужителі акцентували на проповідях про важливість усвідомлення того, що таке подружжя, сім'я. Найпершим завданням подружжя є любов. Саме подружжя покликане стати спільнотою любові. Для цієї спільноти є надзвичайно важлива спільна ціль – зростати у любові⁶⁰.

У сьогоднішній день мало людей могло б сказати, що ціль перебувати у любові є дуже простою. Коли зустрічаються двоє різних людей, їм буде відкриватися ще багато недосконалостей та проявів егоїзму⁶¹. Саме тому надзвичайно важливим є час приготування до подружнього життя. Цей час має стати нагодою не лише, щоб змінити іншу людину, але у першу чергу змінити на краще себе.

Варто зауважити, що священники мають за обов'язок стояти на боці збереження родини, бо Церква творить родину, захищає її і робить все необхідне для того, щоб чудово підготувати подружжя до можливих криз. Наші старання, праця та зусилля у напрямку того, щоб викоринити свої вади, щоб змінити себе на краще є чудовим доказом того, що ми кохаємо іншу людину. У кращому випадку пари, які не брали серйозно до уваги час приготування до шлюбу, можуть стикнутися з проблемами, які їм буде дуже важко подолати разом і у них будуть виникати часто конфлікти. У гіршому випадку пари, які є не приготовленими до подружжя просто розпадаються⁶². На превеликий жаль, сьогодні молоді особи роблять велику помилку, коли потурають власному егоїзму. Багато молодих осіб на сьогоднішній час часто задовольняють свій егоїзм, якісь свої забаганки і навіть не мислять про потреби іншої людини, яка є поруч. Егоїзм – це хвороба, яка придушує любов, прагне повністю знищити її. Любов та егоїзм – це зовсім неспівзвучні речі⁶³. Важливо розуміти, що приготування до подружнього життя потрібне для того, щоби щораз більше зростати у любові, а для цього необхідно викоринити свій егоїзм.

⁵⁹ Див. Демко О. «Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту» // www.rodyna.org.ua (25.10.2022).

⁶⁰ Див. Демко. «Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту» (25.10.2022).

⁶¹ Див. Демко. «Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту» (25.10.2022).

⁶² Див. Демко. «Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту» (26.10.2022).

⁶³ Див. Демко. «Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту» (26.10.2022).

Коли ж у відносинах молодої пари навпаки відбувається зростання егоїзму, то така пара є не до кінця готовою до повноцінного подружнього життя⁶⁴.

Священики покликанні через власні уста голосити Слово Боже, яке б допомогло молодим людям, скеровувало їх у будіванні отієї справжньої міцної сім'ї. На превеликий жаль хлопець та дівчина часто починають жити разом ще до вінчання, іншими словами – «на віру». Жити без Божого благословення, тобто без вінчання є важким гріхом⁶⁵. Важливо, щоб священики як можна більше проповідували про це, навчали, а батьки у свою чергу не заплющували очей на цю погану тенденцію до гріха. Священики мають за обов'язок не тільки «творити» сім'ю, а й у подальшому бути поруч з нею, не залишаючи її на «самоплив», але навпаки супроводжувати її та піклуватися про духовний супровід, підтримувати молодят у перші роки їхнього подружнього життя, цікавитися чи моляться разом, чи не пропускають недільної Літургії. Кожен священик повинен чудово знати своїх парафіян та турбуватися про їхні потреби, бути з ними поруч, коли вони щасливі, плакати та розділяти труднощі, які можуть бути у кожного в житті. Папа Франциск одного разу сказав влучні слова, що священик повинен бути як добрий пастир і він повинен пахнути своїми вівцями. Іншими словами, він повинен знати, чим живуть його вірні та при нагоді, особливо у важкій хвилині бути поруч⁶⁶. Церква завжди робить все для того, щоб сім'я була збережена.

Свого часу у своєму пастирському посланні про сім'ю Блаженніший Любомир Гузар звернувся до священиків Львівської Архиепархії з проханням, щоб вони молилися за родини, які є у їхніх парафіях. Блаженніший Любомир доручив священикам на сугубій ектенії додавати прохання у наміренні родин за таким взірцем: «Ще молимося за родини в нашій парохії, за їхнє боговгодне співжиття, за здоров'я та за Божий покров для них»⁶⁷. Кардинал Любомир дає чітку настанову молитися священикам за родини. Він також наголошував на

⁶⁴ Див. Демко. «Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту» (26.10.2022).

⁶⁵ Див. Церква покликана творити, захищати і рятувати сім'ю // credo.pro (28.10.2022).

⁶⁶ Див. Церква покликана творити, захищати і рятувати сім'ю (28.10.2022).

⁶⁷ Гузар Л. *Пастирське послання про сім'ю. До Всесвітліших і Всечесніших Душпастирів та вірних Мирян Львівської Архиепархії*. Львів 2001.

тому, що отці повинні добре готуватися до проповідей. Священники мають за обов'язок пояснювати вірним науку Церкви про подружнє життя⁶⁸.

Отож нами була розроблена програма душпастирських зустрічей з молоддю щодо усвідомлення Слова Божого в контексті побудови родини. Програма має на меті допомогти молодим людям з'ясувати для себе, яким вони бачать своє щасливе подружнє життя і яким бачить його Бог. Нами була опрацьована значна кількість літератури з передподружньої підготовки молоді, що дозволило розробити виважено програму, яка подається нижче (табл.3.3).

Таблиця 3.3.

**№3 Програма передподружніх наук для наречених
«Як створити щасливу сім'ю?»**

Теми:	Запитання
<p align="center">1. Наші сподівання⁶⁹.</p> <p>Мета: Показати сутнісне значення феномену любові. Донести до молодих людей важливу роль почуттів і діалогу у їхньому майбутньому подружньому житті. Визначити рівень підготовки молодих людей до їх спільного подружнього життя.</p>	<p>1. Хто ти для мене, ким я хочу бути для тебе?</p> <p>2. Яким я хочу бачити наш подружній день?</p> <p>3. Що я готовий/готова зробити для тебе?</p> <p>4. Яким я хочу бачити наше подружнє життя?</p> <p>5. Чи люблю я дітей?</p> <p>6. Що я відчуваю, коли думаю про можливість твоєї чи моєї невиліковної хвороби чи каліцтва, яке може торкнутися тебе чи мене завтра? Що б я зробив/зробила у цій ситуації?</p> <p>7. Як я буду підтримувати нашу любов у подружньому житті?</p>

⁶⁸ Див. Гузар. *Пастирське послання про сім'ю. До Всесвітліших і Всечесніших Душпастирів та вірних Мирян Львівської Архієпархії.*

⁶⁹ Див. Буковинський А. та ін. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя.* Київ 2014; Гридковець Л. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка.* Харків 2011; Буковинський А. *«Основи сім'ї». Робочий зошит для учнів 10 клас.* Київ 2021.

2. Наше подружжя і Бог⁷⁰.

Мета: Донести до наречених, що подружжя – це відображення союзу між Христом і Церквою. Пояснити молодят, що Бог – це неймовірно буяння життя та любові.

1. Чин Вінчання в створенні сім'ї.

Мета: Пояснити молодим людям, яке значення має чин вінчання при створенні нової християнської сім'ї. Довести до них, що в самому фундаменті подружжя закладена святість, яку необхідно пронести через життя. Пояснити українські традиції, які присутні на обряді вінчання.

2. «Що, отже, Бог получив, людина хай не розлучає» (Мт. 19, 6 і Мт. 10,9)⁷¹.

Мета: Допомогти молодят усвідомити, що церковний шлюб містить у собі вказівку на християнську значущість подружнього життя; з акцентуватися на тому, що подружній стан передбачає постійність особистих відносин та не передбачає жодного розлучення.

1. Чи вірю я в Бога?
2. Що я знаю про Ісуса Христа?
3. Коли я усвідомлював/усвідомлювала присутність Бога в моєму житті?
4. У яких ситуаціях я ставив/ставила собі питання про існування Бога?
5. Чи важливою для нас є молитва?
6. Що вносить в моє/наше життя усвідомлення того, що Бог мене/нас любить?
7. Що мені найбільше подобається у твоїх стосунках з Богом?

1. Чим є вінчання для кожного із нас?
2. Що про Чин Вінчання говорить Церква?
3. Які є українські традиції щодо обряду вінчання?
4. Що відбувається між молодятами під час шлюбу на духовному рівні?
5. Який завіт укладають між собою чоловік та дружина в час моменту шлюбу?

1. Що таке християнська злука?
2. Що я знаю про цивільний та християнський шлюб?
3. Що Біблія говорить про нерозривність шлюбу?
4. Що я готовий/готова робити для того, щоб шлюб був міцним?
5. Що є суттєвою рисою подружжя?

⁷⁰ Див. Комісія у справах родини Греко-Католицької Церкви. *Божий задум для вашого шлюбу*. Львів 2014; Блаженніший Святослав. Інтерв'ю від 31.10.2018 / інтерв'юер Яців І. // youtube.com/watch?v=1bjV_wwH8Os.

⁷¹ Див. Буковинський А. *Програма. «Основи сім'ї»*. Київ 2018; Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (12-13років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2005.

3. Побудова християнської сім'ї⁷².

Мета: Сформувати у молодих людей усвідомлення того, що християнська сім'я не може існувати без Бога і що саме Господь має займати провідне місце у сім'ї. Допомогти засвоїти, що будь-які питання в сім'ї можна вирішити у формі діалогу. Пояснити роль молитви у сім'ї, виховати у молоді почуття відповідальності за те, що любов під час сімейного життя потрібно не лише зберегти, але й докласти зусиль, щоб її поглибити та примножити.

1. Що таке подружній діалог?
2. Які бувають подружні кризи?
3. Чому потрібно говорити відкрито про конфлікти в сім'ї?
4. Яка роль молитви в подружньому житті?
5. Що є основою, на якій виникає і якою живе подружжя?

По проходженні зазначеної програми, молоді люди мають отримати уявлення про власний образ сім'ї та ідентифікувати його з вченням Церкви; усвідомити роль любові у подружньому житті, зрозуміти суть довіри до Бога та один до одного. Молодь має засвоїти розуміння того, що подружжя – це відображення союзу між Христом і Церквою. А також, дізнатися про Чин Вінчання: його значення, перебіг, українські традиції. Навчитися відрізняти не лише за формою, але й суттю цивільний та церковний шлюб.

Під час підготовки до подружнього життя молоді люди мають дослідити, що саме для кожного із них є найважливішим у побудові своєї сім'ї і що кожен з них готовий зробити, щоб їхній шлюб був міцним. Вони мають навчитися розмовляти один з одним, слухати і чути один одного, вміти відкрито обговорювати конфлікти, вести подружній діалог. Хлопець та дівчина повинні вміти визначати власні позитивні та негативні сторони, розрізняти, в якій конкретній ситуації власні вчинки та вчинки подружнього партнера мають моральну чи аморальну спрямованість. Після проходження цієї програми молоді люди повинні усвідомити, що якщо вони хочуть бути щасливими в сім'ї

⁷² Див. Гридковець. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*; СИНОД ЄПИСКОПІВ УГКЦ. Катехизм Католицької Церкви. Львів 2002.

і зберегти взаємну любов, вони повинні постійно працювати над удосконаленням своїх стосунків.

І головне, по завершеню програми молоді люди повинні усвідомити справжнє значення Бога в побудові відносин, важливість особистої та подружньої молитви.

Висновок:

У сьогоднішній час війни важливо, щоб в серцях людей не накопичувалася ненависть. Важливо, щоби люди вчилися проживати всі випробування, які випадають на їх долю в категоріях Нагірної проповіді, яка, по-суті, є кодексом кожного відповідального християнина. Священники, готуючись до проповіді, повинні користуватися текстами Старого Заповіту, текстами Євангелій і зокрема проповідями Ісуса Христа, притчами сучасних християнських літераторів та прикладами із життєвих ситуацій подружніх пар.

Основне завдання священника молитися за майбутнє подружжя та навчати їх. Отже, можемо виділити такі основні принципи катехизації підлітків та юнацтва: навчати і пізнавати Христову науку, заохочувати молодь до активної участі у житті Церкви. Працюючи з молоддю, душпастирі повинні залучати християнське подружжя до підготовки молодят до подружнього життя. Варто зазначити, що велику увагу у вихованні молоді приділяються питанням дошлюбної чистоти. Відвідуючи катехизації, молоді люди зможуть визначити для себе, яке місце в їхньому житті займає Бог, чи будуть вони спільно ходити до Церкви та брати активну участь в житті Церкви, а також зрозуміють, що таке шлюб і яку відповідальність вони мають один перед одним.

Підсумовуючи цей розділ, варто зазначити, що священник повинен бути відкритим і щиро любити молодь. Найперше він повинен свідчити власним прикладом, бути щирим з молоддю, вимогливим до себе та постійно вчитися. Реколекції – це власне і є та можливість як для формації священника, так разом з ним і молодих людей. Тут вони навчаються подружнім діалогам, готуються до

подружнього життя, вчаться прислуховуватися один до одного та слухати голос Божий. На реколекціях молодь може отримати відповіді на ті питання, які б вони хотіли почути. Отже реколекції – це можливість побути поруч з Богом як і для тих, хто вже є одруженими, так і для тих, які мають намір одружитися.

Дуже важливе значення у підготовці молоді до щасливого життя мають передподружні науки для наречених. Відповідальними за створення родини є не лише Церква, але і сім'я, парафія і священник. Душпастирі повинні кожного християнина навчати основам побудови християнської родини. На превеликий жаль, через війну люди не мають часу та можливості на підготовку до майбутнього шлюбу. Та навіть у цей важкий час священник повинен зробити все необхідне для створення нової сім'ї. Він повинен найперше молитися за молодят, провести бодай коротку бесіду з ними, щоб пояснити, що таке шлюб. У період розлуки, яка існує через війну наголосити їм, щоб вони дбали про регулярне спілкування. Якщо не вдається бути на зв'язку, то потрібно підтримувати один одного у духовний спосіб. Також важливо, щоб після шлюбу, який буде вділено, священник не забував за них, а цікавився молодим подружжям та у кризових ситуаціях допомагав їм.

У третьому розділі описано роль священника у підготовці молоді до шлюбу. Було виділено основні напрямки роботи з підлітками та молоддю в контексті усвідомлення цінності сім'ї та відповідального ставлення до дошлюбних та шлюбних відносин. Визначено основні напрямки роботи з молоддю, зокрема: пастирські проповіді, катехизація підлітків та юнацтва, проведення реколекцій, здійснення передшлюбних наук для наречених. У розділі представлені розроблені нами програми для душпастерства за кожним пунктом визначеної священничої діяльності.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичне дослідження підготовки молоді до шлюбу в працях духовно-психологічного спрямування показало, що:

- Традиційно виділяється три рівня підготовки до подружнього життя: дальша, ближча, безпосередня. Дальша підготовка починається і триває у родині; ближча проводиться в освітньо-виховних закладах та у Церкві; безпосередня проводиться вже перед одруженням молодят і починається від 17-ти років.
- Церква протягом віків дбала про досконале подружжя, це ми чітко бачимо з документів Церкви, які були використані у цій праці. Вона завжди несе відповідальність перед Богом за те, чи готове подружжя до сімейного життя, чи розуміють вони для чого з'єднують своє життя і як вони повинні жити після одруження.
- Святе Письмо чітко подає, що Христос свідчить первинну правду про подружжя, коли дарує себе в любові людям. Якщо подружжя живе відданою та жертвенною любов'ю Христа то їхній союз буде нерозривним.
- Сімейні психологи дійшли до висновку, для того, щоб обрати супутника сімейного життя, потрібно: взаємне кохання, надійність, емоційна стійкість, особистісна зрілість і лагідний характер.

2. На основі здійснення науково-теоретичного аналізу у формуванні готовності молоді до шлюбу було виявлено такі проблеми:

- Починаючи ще з 1996 року відсоток розлучень кожного року перебуває на досить високому рівні.
- Церква та держава працюють над тим, аби в Україні сім'ї не розпадалися, адже міцна сім'я – міцна держава.
- Для того, щоб якнайкраще підготувати молодь до шлюбу було розроблено низку курсів підготовки до життя в подружжі. До завдань цих курсів належить розгляд питань: як створити гармонійну християнську

сім'ю і що для цього потрібно? Ці навчання проводять священники, або катехити, а також до цього можна залучати досвідчені подружні пари.

- Дуже важливою допомогою подружнім парам чи тим, які готуються до подружнього життя є обмін досвідом. Прикладом цього є спільнота «Подружні зустрічі». На таких зустрічах подружжя обмінюються досвідом щодо різних кризових ситуацій, обговорюють різного роду питання на тему інтимного життя, яке так цікавить молодь.
- У підготовці молоді до шлюбу активна робота повинна вестися в Церкві і на державному рівні.
- Держава повинна на законодавчому рівні гарантувати дотримання традиційних сімейних цінностей.

3. Аналіз духовно-виховної роботи з молоддю показав:

- На жаль ведеться ще недостатня робота з підготовки молоді до шлюбу, недостатньо на це звертають увагу в сім'ї батьки, недопрацьовує у цьому питанні школа, важко під час війни Церкві та державі працювати з молоддю.
- Священникам необхідно більше уваги приділяти виховній праці з молоддю, організовувати різні зустрічі, прощі, екскурсії, щоб більше ознайомити молодих людей з сімейними цінностями.
- Важливо робити для подружніх пар і тих, які є нареченими дні духовної віднови, щоб вони мали змогу більше дізнатися про Бога та укріпити свої подружні зв'язки, або ж у випадку наречених утвердитися у своєму виборі.
- Сьогодні багато молодих людей переживають життєві кризи та відчують страх перед завтрашнім днем. Священник повинен їм допомогти зрозуміти як їм у XXI столітті бути носіями Божої любові та милосердя. Про це він повинен також наголошувати час від часу на парафії під час проповідей.

4. У процесі дослідження нами були розроблені три програми, які допоможуть у душпастирській діяльності при роботі з молоддю. Представлені до розгляду програми мають наступні напрямки священичої діяльності: катехизація старших підлітків та юнацтва, реколекції для старших підлітків та раннього юнацтва щодо розуміння сутності дошлюбної чистоти та шлюбу, передподружні науки для наречених.

Також здійснено аналіз ролі проповідей при підготовці молоді до шлюбу на різних етапах її розвитку, визначено кілька джерел побудови ефективної проповіді: тексти Старого Заповіту, тексти Євангелія (зокрема проповіді та притчі Ісуса Христа), притчі сучасних авторів, формула побудови власної притчі, життєві історії.

Щоб у нашій країні розвивалися міцні християнські сім'ї, священики мають докладати багато зусиль для формування підлітків та юнацтва. Тож тема подружньої підготовки буде завжди актуальною і потребуватиме великої праці.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні джерела:

1. Белановський Ю. – Боженів А. *Двое во єдину плоть. Любов, секс и релігія*. Москва 2011.
2. Бойко Й. *Благословення словом*. Івано-Франківськ 2020.
3. Блаженніший Святослав. Інтерв'ю про родину та шлюб від 28.11.2016 / інтерв'юєр Яців І. // youtu.be/DaRs8rYA3YU.
4. Блаженніший Святослав. Інтерв'ю про молодь: Бути в Церкві від 31.10.2018 / інтерв'юєр Яців І. // youtube.com/watch?v=1bjV_wwH8Os.
5. Буковинський А. та ін. *Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя*. Київ 2014.
6. Буковинський А. *Програма. «Основи сім'ї»*. Київ 2018.
7. Буковинський А. *«Основи сім'ї». Робочий зошит для учнів 10 клас*. Київ 2021.
8. Буковинський А. *Методичний посібник для вчителя «Основи сім'ї». 11 клас*. Київ 2019.
9. Гридковець Л. *Абетка подружжя*. Київ, 2004.
10. Гридковець Л. (ред.) – Задесенець Н. – Кобаса А. *Підготовка молоді до подружнього життя: посібник для працівників соціальних та психологічних служб*. Київ 2015.
11. Гридковець Л. *Шлях до зрілості людини. Навчально-виховна програма для класних керівників 5-12 класів*. // Вісник КІБіТ, 2008. №2(9).
12. Гридковець Л. *Психологічні основи подружньої гармонії/ Інформаційно-методична збірка «За збереження родини. Проект у дії»*. Київ 2008.
13. Гридковець Л. *Етика подружнього життя: для учнів 10-11 класів середньоосвітніх закладів навчання*. // Вісник КІБіТ, 2012 р. №3(19).
14. Гридковець Л. *Путівник для молодих сімей: духовно-психологічна аптечка*. Харків 2011.
15. Гридковець Л. *Долаймо труднощі разом з дитиною: казкотерапія дитячих проблем*. Львів, 2013.

16. Гузар Л. *Думки у спадок*. Львів 2018.
17. Гузар Л. *Пастирське послання про сім'ю. До Всесвітліших і Всечесніших Душпастирів та вірних Мирян Львівської Архієпархії*. Львів 2001.
18. Евдокимов П. *Таїнство любви. Тайна супружества в свете православного предания*. Москва 2011.
19. Іван Павло II. Апостольське лист *Familiaris consortio*. 2006.
20. Инстоун-Брюер Д. *Развод и повторный брак в Библии*. / перекл. Карплюк А. Черкаськ 2016.
21. Інститут Родини та Подружнього Життя – Львівська Богословська Академія. Т. І. *Документи Католицької Церкви про шлюб та сім'ю*. Львів 2002.
22. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (12-13років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2005.
23. Комісія у справах катехизації при Патріаршій курії УГКЦ. *Програма статевого виховання (17-18років) «Тіло Храм Святого Духа»*. Львів 2006.
24. Комісія у справах родини Греко-Католицької Церкви. *Божий задум для вашого шлюбу*. Львів 2014.
25. Комісія у справах родини УГКЦ. *Рух справжня любов чекає*. Львів 2013.
26. Лаба Р. *Катехиза «Подружжя у часі війни»* // www.rodyna.org.ua (24.10.2022).
27. Мельник О. та ін. *Сімейні цінності: навчально-методичний посібник до навчальної програми "Сімейні цінності"*. Івано-Франківськ 2014.
28. Папа Франциск. Апостольська адгортація *Amoris Laetitia*. Рим 2016.
29. Пуліковський Я. *Як оздоровити подружжя*. Львів 2012.
30. Прит В. *Комплекс навчальних програм сімейного виховання. Сімейні цінності*. Івано-Франківськ 2012.
31. Рая Д. *Подружжя – зустріч з Богом*. Львів 2019.
32. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*. Львів 2012.
33. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехизм для молоді «Ми йдемо з Христом»*. Львів 2021.
34. СИНОД ЄПИСКОПІВ УГКЦ. *Катехизм Католицької Церкви*. Львів 2002.

35. Столярчук О. *Психологія сучасної сім'ї*. Кременчук 2015.
36. Шикерява Т. *Не бюджетом єдиними. Україна Молода*. // umoloda.kyiv.ua № 199, 2003 (08.12.2022).

Допоміжні та інтернет ресурси:

1. Барсукова О. *Скільки українців одружилися, розлучилися, народилися та змінили ім'я? Статистика за 2021 рік* // life.pravda.com.ua (02.07.2022)
2. Брацюнь І. *Великопосні молодіжні реколекції в Києві: 15 хвилин* // dyvensvit.org (22.01.2023).
3. Буштин Х. *Вечори для закоханих* // spz.net.ua (16.07.2022).
4. Бучковський О. *Спільнота Подружні Зустрічі: "Люди довкола нас"- це подружжя та інші особи, з якими ми зустрічаємося* // www.rodyna.org.ua (22.01.2023).
5. Демко О. *«Церква закликає до того, щоби люди берегли дошлюбну чистоту»* // www.rodyna.org.ua (25.10.2022).
6. *Душпастирство подружжів у кризі* // Християнський портал www.truechristianity.info (09.03.2023).
7. *Кодекс Канонів Східних Церков*. Проголошений Іваном Павлом II. Львів 1995.
8. Коцур Я. *Парафіяльні реколекції для родин у Львові* // rkc.lviv.ua (02.01.2023).
9. Олійник О. *Програма. «Школа подружнього життя»* // soippo.edu.ua (13.07.2022).
10. *Реколекції для наречених і новоодружених* // rkc.org.ua (22.01.2023).
11. Нечипоренко А. Рецензія: Яннарас Х. *Варіації на тему Пісні Пісень*. / перкл. з грец. Говорун С. Київ 1999. // *Філософія в УКУ* philosophy.ucu.edu.ua (08.12.2022).
12. Павлишин Н. *Якщо молоді люди захоплюються вірою, то ми отримаємо сильних і творчих воїнів* // dyvensvit.org (22.01.2023).
13. Синод Української Греко-Католицької Церкви. *Катехитичний правильник Греко-Католицької Церкви* // ct.ugcc.ua (31.01.2023).

14. *Центр передподружнього приготування // Стрийська Єпархія УГКЦ*
old.stryiugcc.org.ua (16.07.2022).
15. *Церква покликана творити, захищати і рятувати сім'ю // credo.pro*
(28.10.2022).
16. Чепмен Г. *Якби ж би ми це знали до одруження*. Львів 2021.
17. *Шлюб який потрапив до книги рекордів України // www.rodyna.org.ua*
(24.10.2022).
18. *Мистецтво сповіді. Порадник / Збірка публікацій за редакцією Юзефа*
Августина. Львів 2014.